

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
KINEZIOLOŠKI FAKULTET

(studij za stjecanje visoke stručne spreme
i stručnog naziva: magistar kineziologije)

Maja Gregurić

SPOL I ROD: SOCIOLOŠKA ANALIZA
HRVATSKOG ŽENSKOG NOGOMETA

(diplomski rad)

Mentor:

doc. dr. sc. Sunčica Bartoluci

Zagreb, lipanj 2018.

SPOL I ROD: SOCIOLOŠKA ANALIZA HRVATSKOG ŽENSKOG NOGOMETA

Sažetak

Glavni cilj ovog rada je analizirati stanje ženskog nogometa u Hrvatskoj s naglaskom na razlikovanje temeljnih socioloških pojmova spola (kao bioloških karakteristika) i roda (kao društvenih karakteristika) te njihovih implikacija na hrvatsko društvo i sport. Kao jedan od sveprisutnih društvenih fenomena, sport može pomoći u prevladavanju različitih društvenih problema, pa tako i rodne segregacije i diskriminacije kojoj su često izložene akterice ženskog nogometa. Aktualizacijom tematike spola i roda u sportu, moguće je utjecati na smanjenje marginalizacije ženskog nogometa i društvenih predrasuda kako je nogomet „nespojiv s ženskom prirodom“.

Ključne riječi: spol, rod, ženski nogomet, hrvatsko društvo

SEX AND GENDER: SOCIOLOGICAL ANALYSIS OF CROATIAN WOMEN'S FOOTBALL

Summary

The aim of this paper is to analyze condition of women's football in Croatia with accent to discernment core sociological terms - sex (as biological characteristic) and gender (as social characteristic) and their implications on Croatian's society and sport. As one of the omnipresent social phenomena, sport can help to overcome different social problems, and so gender segregation and discrimination which frequently affects female football players. With actualization of sex and gender in sports, it is possible to affect on decreasing marginalization of female football and social prejudices related to averament "football is not joinable with female nature".

Key words: sex, gender, women's football, Croatian society

SADRŽAJ

1. UVOD.....	4
2. SOCIOLOGIJA SPORTA	6
2.1 Sport kao društveni fenomen.....	7
3. ROD I SPOL	9
3.1 Rodne uloge	10
3.2 Rodna nejednakost.....	14
3.3 Patrijarhat u hrvatskom društvu	16
3.4 Društvena stratifikacija	17
4. ŽENE U SPORTU.....	21
5. ŽENSKI NOGOMET KAO DRUŠTVENI FENOMEN.....	25
5.1 Povijest ženskog nogometa u Hrvatskoj	25
5.2 Ženski nogomet u hrvatskom društvu danas	28
5.3 Hrvatske nogometašice.....	34
5.4 Ženski nogomet u ostalim zemljama.....	38
6. ZAKLJUČAK	41
7. LITERATURA.....	44

1. UVOD

Sociologija - znanost o društvu, često u fokusu interesa ima različite društvene fenomene poput socijalne isključenosti, marginalizacije ili nejednakosti. Nogomet koji svoje početke bilježi u prapovijesti, a naročito moderni nogomet koji se velikom brzinom razvija još od 19. stoljeća, kao "najvažnija sporedna stvar na svijetu", izaziva brojne prijepore u društvu ali može biti i nositelj socijalnih promjena. Kakve implikacije ima distinkcija spola i roda na ženski nogomet u hrvatskome društvu, je li „najsporednija stvar na svijetu“ rezervirana isključivo za muško, patrijarhalno društvo te kakav je status ženskog nogometa u hrvatskom društvenom kontekstu bit će predmet interesa ovog rada.

Prije nego što se posvetimo glavnom dijelu rada, potrebno je objasniti značaj suvremenog sporta kao neizostavnog dijela današnjeg društva, sociologije sporta kao mlade discipline, te razraditi sociološke pojmove kao što su: spol i rod, rodna nejednakost, patrijarhat i društvena stratifikacija.

Fenomeni spola i roda intrigiraju sociologe posljednjih pedesetak godina. Distinkcija spola i roda, početni je korak analize mnogih sociologa. Rod kao društveni proizvod nije uvjetovan biologijom, već je kategorija koja se dodaje spolu, a različite društvene tradicije, pravila, misli, predrasude i stereotipi mogu predstavljati prijetnju te otvarati mogućnosti za nove društvene promjene. Snažni ženski (feministički) pokret osim želje za promjenom statusa žena ima velike teorijske doprinose; uz kritike ulažu svoj napor da distinkciju spola i roda „pokrenu s mrtve točke“ u analizi "nejednakosti ženskog spola". Sociolozi poput Ann Oakley (1972), tvrde da ženske društvene uloge, poput onih kućanice i majke, nisu neizbježno proizvod ženske biologije, već su društveno tj. kulturološki uvjetovane.

U nastavku diplomskog rada razradit će se poglavlje koje će tematizirati pitanje žena u sportu. Posljednjih desetljeća, dolazi do rasta broja tjelesno aktivnih žena. Iako postoji velika zainteresiranost žena za bavljenjem sportom, još uvijek im nisu omogućena ista društvena prava kao muškarcima. Zainteresiranost žena za sport općenito je manja u odnosu na muškarce, a tjelesne aktivnosti nisu jednako dostupne svima. Gledajući društvenu, kulturološku i obrazovnu ulogu sporta, kao i njegovu dobrobit, nejednake mogućnosti u sportu predstavljaju velik problem (Talleu, 2011).

Glavno poglavlje ovog rada posvećeno je sociološkoj analizi hrvatskog ženskog nogometa. Konkretnim primjerima želimo ukazati na probleme hrvatskog ženskog nogometa, na razne predrasuda i stereotipe s kojima se susreću nogometašice u svakodnevnom životu. Unatoč tome, i dalje ustraju i egzistiraju u svijetu “muškog” sporta, nogometa. Sagledat će se povijest ženskog nogometa te kako funkcionira ženski nogomet u svijetu.

2. SOCIOLOGIJA SPORTA

Sport je predmet istraživanja mnogih društvenih znanosti - kineziologije, psihologije, medicine, pa tako i sociologije. U današnjem društvu, javljaju se brojna pitanja i potreba za sociološkim istraživanjem raznih sportova, ponašanja navijača, njihovog utjecaja na društvo, raširenosti sportskih pokreta, veza između sporta i kulture i sl. Iako je sport raširen društveni fenomen, temelji sociologije sporta kao pomoćne grane sociologije, postavljeni su dosta kasno.

Sociologija sporta, kao jedna od mlađih disciplina sociologije, u svijetu se snažnije razvija od 1960-ih godina. U Hrvatskoj u tom razdoblju, djeluje Miro Mihovilović. Navedenog autora zbog opsega i sadržaja radova možemo smatrati osnivačem sociologije sporta u Hrvatskoj, tvrde Perasović i Bartoluci (2007). U drugoj fazi razvoja značajni su radovi Kreše Petrovića i Ankice Hošek-Momirović, koji sociologiju sporta čvršće vežu uz kineziologiju. Uoči treće faze razvoja sociologije sporta postoji određeni nesklad između teorijskih radova i empirijskih istraživanja. Pojava nogometnog huliganizma i sociološka istraživanja toga fenomena, koja kreću od kraja osamdesetih i početka devedesetih godina, označavaju treću fazu razvoja sociologije sporta u hrvatskom društvu, koja ujedinjuje teorijski i empirijski dio, služeći se kvantitativnim i kvalitativnim dijelom istraživačke metodologije.

Koković (2000, u: Dugalić, 2016) definira sociologiju sporta kao teorijsku i empirijsku znanost koja istražuje društvene pojave vezane za sport i njegovu društvenu funkciju; proučava utjecaj društva na sport, ali i povratni utjecaj sporta na društvo. Sociologija istražuje sport, kako bi što više saznala o društvu. Donnelly (2008: 12) pak navodi kako se sociologiji sporta pristupa i razumijeva ju se kao subsociološku teoriju odnosno disciplinu koja se bavi participacijom ljudi u sportskim aktivnostima, odnosno promatranjem i objašnjavanjem mehanizma i "načina na koje društvene sile utječu na participaciju."

Kao jedan od najvažnijih istraživanja i područja interesa sociologije sporta navodi se proučavanje "odnosa između sporta i društvene nejednakosti", odnosno "kako društvena nejednakost utječe na dostupnost i sudjelovanje u sportu i tjelesnoj aktivnosti" (Donnelly, 2008: 12). Pitanje društvene nejednakosti manifestira se u suvremenom sportu na različite načine. Jedan od fenomena obilježen „nejednakošću“ te jedan od središnjih problema

društvene misli je i ženski sport. Nas će u ovom radu zanimati status ženskog nogometa u hrvatskome društvu, te njegove implikacije na odnos spola i roda kao društvenih fenomena.

2.1 Sport kao društveni fenomen

Bartoš (2012) navodi kako je sport od svojih početaka bio dio društva i kulture. Tako smo i danas svjedoci sve veće popularnosti sporta - svi pričaju o sportu, komentiraju sportske događaje ili ih s nestrpljenjem očekuju. Perasović i Bartoluci (2007) naglašavaju kako sportski fenomeni dominiraju suvremenim društvom. To je vidljivo i iz toga što danas sport postaje predmetom interesa različitih profila znanstvenika. Ako pokušamo podijeliti populaciju vezanu za područje sporta (aktivni sportaši, rekreativci, gledatelji sportskih događaja tj. navijači, konzumenti putem masovnih medija, treneri, suci, članovi sportskih organizacija, populacija koja drži kako sport zauzima neznatniji dio njihova života kada primjerice prate sportske vijesti, razgovaraju o sportskim temama na poslu, na raznim druženjima ili u obitelji), navode autori, vidjet ćemo kako je najmanje onih koji ni na koji način nisu uključeni u to područje. Također, sport je jedna od temeljnih društvenih institucija, neodvojiv od strukture društva i institucija obitelji, gospodarstva, medija, politike, obrazovanja, religije i sl., kao i sastavni dio svakodnevnog života ljudi širom svijeta što se ogleda iz velikih sportskih događaja poput olimpijskih igara ili svjetskog nogometnog prvenstva, koji zaokupljaju pažnju brojnih ljudi u svijetu bez obzira na njihovu dob, spol, rasu ili društveni status.

Danas je sport temeljna društvena institucija ili drugim riječima rečeno, pojam „sport“ i „društvo“ nalaze se u neraskidivoj vezi. Jedan od najpopularnijih sportova današnjice je nogomet - zbog raširenosti, dostupnosti i medijske privlačnosti. U nogometu se „vrte“ velike količine novca, nogomet „puni“ tribine i medijske stupce. Upravo zbog povezanosti sporta i društva, nužno je kritičko promišljanje ovog međuodnosa, što se naročito odnosi na nogomet kao „najsporedniju stvar na svijetu“. Mogli bismo reći da današnji nogomet predstavlja neku vrstu ogledala suvremenog društva. To potvrđuje i izjava udruge „Naš Hajduk“ koju prenosi gol.hr (2016): *"Odavno je već nogomet dosegao takav socijalni status da zapravo postaje kanalizator emocija i razmišljanja svih slojeva društva. Nogomet je medij kojim se ispoljavaju i usmjeravaju stavovi društva. Nogomet je*

sredstvo kojim se društvo može i mijenjati, i to čak i ne samo na simboličkoj razini. Ne postoji masovnijeg, a svima znanog, jezika društva na kugli zemaljskoj danas od nogometa. Nogomet je ogledalo društva i već jako dugo predstavlja puno više od igre.“

(<https://gol.dnevnik.hr/clanak/nogomet/uoci-izbora-udruga-nas-hajduk-poslala-upitnik-strankama-evo-sto-ih-zanima---448547.html>)

3. ROD I SPOL

Hasanagić (2012) definira spol kao pojam koji se odnosi na društvenu klasifikaciju bioloških karakteristika na osnovu genitalija, reproduktivnih organa i funkcija te tako postoji podjela na žensko i muško. Drugim riječima, spol se temelji na anatomskim i fiziološkim karakteristikama. Navedena autorica naglašava da u procesu reprodukcije ženska i muška tijela imaju različite uloge i da se u tom segmentu razlikuju bez obzira na dijelove života, socijalni status, etničko ili rasno porijeklo, međutim, hormoni i spolni organi koji biološki određuju postojanje ženskog i muškog spola ne daju za pravo da presudno određuju uloge žena i muškaraca u društvu.

Lithander (2010, u: Hasanagić, 2012) navodi da rod, za razliku od spola koji se temelji samo na biološkim razlikama, ima širu definiranu sliku i podrazumijeva društveno konstruiranje biološkog spola žena i muškaraca. Kao društveni konstrukt i društveno (kulturološki) specifična definicija, rod se temelji na skupu različitih očekivanja koja se odnose na socijalne uloge žena i muškaraca, kako u privatnom tako i u javnom životu. Dakle, rod nije samo društveno konstruirana definicija žena i muškaraca, već je i društveno konstruirana definicija odnosa između žena i muškaraca. Hasanagić (2012) navodi da to znači kako društvo i društvena očekivanja određuju obrasce ponašanja i djelovanja koji se pripisuju kao tipično muški i tipično ženski. Rod je društveno (kulturološki) naučena uloga i kategorija koja je podložna promjeni. Ideje i očekivanja koja se očekuju od ženskih i muških rodnih uloga primjerice - ponašanje, razmišljanje i oblačenje, naučeni su te stečeni obrasci koji se mogu usvojiti u obitelji, školi, pod utjecajem medija, religijskih i kulturnih ideologija. Dakle, osobe se rađaju sa ženskim ili muškim spolom, ali njihov spol nije ono što konačno određuje i njihove rodne uloge.

Haralambos i Holborn (2002) navode da mnogi autori koriste razliku između spola i roda kao početak analize i ističu američkog psihoanalitičara Stollera kao prvu osobu koja uvodi navedenu razliku. Navode kako Stoller (1968) iznosi opažanje, prema kojima se čovjek jasno može kategorizirati kao muškarac ili žena, na temelju tjelesnih obilježja - vanjskih i unutarnjih karakteristika, organa koji proizvode spolne stanice (gonade), hormona i sekundarnih spolnih obilježja. Zbog tih razlika žene i muškarci se razlikuju u određenim segmentima, primjerice žena je sposobna roditi dijete, dok muškarac nije. Tjelesne razlike pridonose i tome da su muškarci snažniji i mišićaviji. Većinom se smatra da su biološke razlike odgovorne za razlike i u ponašanju žena i muškaraca, i za različite

uloge koje oni igraju u društvu o čemu Stoller (1968) kaže: „Rod je pojam koji ima psihološke i kulturne konotacije. Ako su primjereni termini za spol „muškarac“ i „žena“, odgovarajući termini za rod jesu „muški“ i „ženski“; ovi posljednji termini mogu biti sasvim neovisni o (biološkom) spolu“ (Haralambos i Holborn, 2002:128). Drugim riječima, ne znači da će se žena ponašati „ženski“ - ženstveno, niti da će se muškarac ponašati „muški“. Za žene ne vrijedi da moraju biti nužno nježne, brižne i suosjećajne, dok za muškarce ne vrijedi da moraju biti jaki, agresivni i natjecateljski raspoloženi. Dalje, Haralambos i Holborn (2012) navode kako sociolozi poput Ann Oakley (1972) proširuju ovaj argument, tvrdeći da ženske društvene uloge, poput onih kućanice i majke, nisu nužni proizvod ženske biologije, već društveno propisana uloga. Isto tako, Oakleyjeva iznosi svoje mišljenje da to što je netko rođen kao muškarac ne mora nužno značiti da će biti glava, odnosno hranitelj obitelji. Za Stollera i Oakleyjevu veže se razmišljanje kako kultura društva određuje ponašanje spolova. Naravno, mišljenja se razlikuju, ali mnogi sociolozi, naročito feminističke orijentacije, podržavaju takvo stajalište. Rašireno je društveno mišljenje da je „prirodno“ da se muškarci i žene ponašaju različito, što zastupaju mnogi sociolozi i psiholozi (Haralambos i Holborn, 2002). Britanski sociolog Giddens (2007), također navodi kako je vrlo važno razlikovati spol i rod. Pojam spol određuje fiziološke i anatomske razlike koje određuju muška i ženska tijela. Suprotnost tome je rod, koji se odnosi na psihičke, kulturološke i društvene razlike. Rod je konstruiralo društvo pojmovima muškosti i ženskosti jer razlike između muškaraca i žena nisu biološki determinirane.

3.1 Rodne uloge

Haralambos i Holborn (2002) navode Oakleyjevo mišljenje da su rodne uloge proizvod društva (kulture), a ne biološki proizvod. Ljudi uče ponašanje koje se očekuje od muškaraca i žena u njihovom društvenom okruženju. To ponašanje nije predodređeno urođenim karakteristikama: rodne uloge se mogu značajno razlikovati od društva do društva. Bez obzira koliko se biološki razlikovali muškarci i žene, upravo kultura nekog društva najviše utječe na stvaranje muškog i ženskog ponašanja. Ako postoje biološke tendencije koje navode muškarce i žene da se ponašaju na različite načine, one mogu biti nadvladane društvenim faktorima, kažu autori. Drugim riječima, možemo objasniti kako su rodne uloge očekivanja i pravila koja su vezana za žene i muškarce koji djeluju u

nekom društvu (kulturi). Društvo određuje kako bi se muškarci i žene trebali ponašati. Kako se mijenja društvo, tako se mogu mijenjati i rodne uloge.

Kako bi se razumjele rodne razlike u društvu potrebno je proučavati proces rodne socijalizacije da bi se vidjela razlika između biološkog spola i društvenog roda – „dijete se rađa sa spolom, a razvija rod“ (Giddens, 2007). Tijekom procesa socijalizacije dijete uči određene društvene norme, vrijednosti i obrasce ponašanja koji se smatraju prihvatljivim za njegov spol i na taj način kao rezultat nastaje društveno proizvedena kategorija roda (Popović, 2011).

Haralambos i Holborn (2002) inspirirani radovima Ann Oakley navode kako socijalizacija u društvu određuje ponašanje djevojčica i dječaka od najranije dobi. Zasnivajući svoj rad na navodima Ruth Hartley, Oakleyjeva raspravlja o četiri glavna načina kako se stvaraju rodne uloge (Haralambos i Holborn, 2002):

1. Samoshvaćanje djeteta je pod utjecajem društvene manipulacije. Primjerice, majke će više pažnje posvetiti uređivanju kose djevojčica i odijevanju u „žensku“ odjeću.
2. Razlike se postižu usmjeravanjem dječaka i djevojčica prema različitim sadržajima što je očito u tome što se djevojčicama daju igračke koje ih navode da uče uloge koje se od njih očekuju kao majka i kućanica (npr. lutke, mekane životinjice i sitno pokućstvo). Dječacima se, s druge strane, daju igračke koje ih navode na više praktično, logično i agresivno ponašanje (npr. kocke i pištolji).
3. Korištenje verbalnih izraza, primjerice: „Ti si zločest dečko“ ili „Ti si dobra djevojčica“ navodi malu djecu da se identificiraju sa svojim rodnom i oponašaju odrasle istog roda.
4. Muška i ženska djeca su izložena različitim aktivnostima. Primjerice, djevojčice se potiče da se uključuju u kućanske poslove. Isto tako, brojne su studije dokazale kako se stereotipi muškosti i ženskosti pojačavaju tijekom djetinjstva, pa i odraslog života.

Rod je društveno određen u smislu da su razlike u ponašanju muškaraca i žena naučene, a nisu posljedica biologije. Etnometodolozi Suzanne J. Kessler i Wendy McKenna (1978) idu korak dalje. Kako navode Haralambos i Holborn (2002), njihov pogled se bazira na način kako pojedinci i društva kategoriziraju svijet oko sebe. Iz njihove perspektive, pripisivanje roda – da li je druga osoba muško ili žensko – društveni je proizvod, kao i rodne uloge. Većina pojedinaca lako prepozna je li tko muškarac ili žena, a

podrazumijeva se da će se odluka o spolu druge osobe preklapati s biološkim „činjenicama“. Kesslerova i McKenna s time se ne slažu; one odbacuju da postoji jasan i precizan način razlikovanja muškaraca i žena te pokušavaju pokazati da postoje načini pomoću kojeg se razlikuju spolovi. Hormoni postoje kod muškaraca i žena, te se odbacuju kao jasna linija podjele između spolova. Kod nekih žena možemo naći visoku razinu androgenih hormona, dok neki muškarci imaju nižu razinu tih istih hormona. Također, neke osobe imaju muške hormone - XY, ali su neosjetljivi na učinke androgina, odnosno muških spolnih hormona i stoga izgledaju fizički kao žene. Bez obzira na njihovom muškom genetskom ustrojstvu, njih se uvijek smatra ženama. Druge osobe imaju svojstvo poznato pod imenom Turnerov sindrom. Kod njih nedostaju niti XY kromosoma i niti za normalni ženski par XX. Umjesto toga, imaju jedan jedini X kromosom, koji se obično prikazuje kao XO. Oni izgledaju kao žene, ali mogu „pasti“ na „spolnim testovima“ koji se provode, primjerice, na ženskim sportskim natjecanjima. Kesslerova i McKenna tvrde, navode Haralambos i Holborn (2002) da je glavni način određivanja roda pri rođenju provjera genitalija, no, uzmemo li u obzir hermafroditizam (poznato je da novorođenčad i odrasli ljudi mogu imati muške i ženske genitalije) njihova tvrdnja postaje upitna. Autorice zapažaju da, unatoč navedenim pojavama, društvo i znanstvenici gledaju na muškarce i žene kao na distinkciju i odbijaju mogućnost srednjeg stanja.

Nakon što su narušile najosnovniju pretpostavku - da postoje samo dva spola, Kesslerova i McKenna dalje raspravljaju o tome kako drugi određuju spol pojedincima. Ovaj proces su proučavale intervjuirajući transseksualce - osobe koje djeluju biološki „normalno“, ali su njihovi osjećaji na strani „suprotnog“ spola. Pojedini transseksualci odlaze na operacije kako bi izmjenili genitalije. Obično se rod i genitalije međusobno izjednačavaju: veza među njima se uzima bez preispitivanja. No, od ljudi se ne očekuje da će nekoga koga su tek upoznali tražiti da skine svoju odjeću kako bi mogli utvrditi kojeg je osoba spola. Postojat će pretpostavka da netko tko djeluje, izgleda i ponaša se kao žena odnosno muškarac, ima i odgovarajuće genitalije. Postojanje transseksualaca znači da ta pretpostavka nije uvijek točna, a biološki muškarci ili biološke žene ponekad žive kao žene ili muškarci i prihvaćeni su kao žene odnosno muškarci (Haralambos i Holborn, 2002).

Kako ljudi odlučuju kojeg je roda druga osoba? Prema Kesslerovoj i McKenni u to su uključena četiri glavna procesa (Haralambos i Holborn, 2002:135):

1. U obzir se uzimaju sadržaj i način govora drugih. Neki transseksualci koji su se pretvorili iz muškaraca u žene uvježbavali su svoj ženski izgled time što su više modulirali glas i više pokretali mišiće lica za vrijeme govora. Drugi su se predstavljali kao „gospođa“ i time uklanjali svaku sumnju koja je možda postojala u promatračevu umu.
2. Drugi važan faktor u pripisivanju roda je javna fizička pojava. Primjerice, žene koje su se pretvorile u muškarce prikrivale su grudi povezivanjem ili nošenjem široke odjeće.
3. Informacija koju ljudi daju o svom prošlom životu pomaže odrediti rodnu pripadnost. Ponovo, transseksualci moraju paziti da bi izbjegli sumnjičavost. Možda će im trebati lažna priča. U jednom slučaju žena koja je postala muškarcem povezala je nošenje više naušnica s pripadnošću opasnoj uličnoj bandi.
4. Konačno, važan faktor je nago tijelo. Premda su, dakako, obično odjeveni, transseksualci trebaju izbjegavati određene situacije (poput odlaska na plažu ili spavanja u zajedničkoj sobi s drugima) ako nisu obavili odgovarajuću operaciju i fizički izmijenili spol.

„Preuzimanje identiteta spola kojem biološki ne pripadaju teško je i zahtjevno za transseksualce. Za većinu ljudi poklapat će se hormoni, kromosomi, genitalije i njima pripisani rod. No, iznimke koje su proučavale Kesslerova i McKenna pokazuju da se čak i najosnovnija podjela – između muškaraca i žena – može shvatiti kao barem djelomična društvena konstrukcija“ navode Haralambos i Holborn (2002:135).

Posljednjih godina sve je veći broj sociologa, kritičara i znanstvenika, kaže Popović (2011) koji kritiziraju teorije o socijalizaciji i rodnim ulogama. Oni jasno naglašavaju rod kao isključivo društveni proizvod koji nema čvrste temelje - samo ljudsko tijelo podložno je društvenim silama koje ga na različite načine oblikuju i mijenjaju. Pojedinci slobodno biraju kako da konstruiraju i rekonstruiraju svoje ljudsko tijelo od različitih vrsta tjelesne aktivnosti, provođenja dijeta, tetovaža, plastičnih operacija i/ili mijenjanja spola.

3.2 Rodna nejednakost

Jedna od važnijih tema sociologije je rodna nejednakost. O rodnom pitanjima Giddens (2007:112) kaže: „*Rod je društveno stvoren pojam koji obuhvaća različite društvene uloge i identitete muškaraca i žena. Pa, opet rodne su razlike rijetko neutralne – u gotovo svim društvima rod je važan oblik društvene stratifikacije. Rod je kritičan čimbenik u strukturiranju prilika i životnih mogućnosti koje stoje na raspolaganju pojedincima i skupinama i snažno utječe na uloge koje oni imaju unutar društvenih institucija, od kućanstava do države. Premda se uloge muškaraca i žena razlikuju ovisno o kulturi, nije poznato društvo u kojem bi žene imale više moći od muškaraca. Uloge muškaraca se općenito cijene i nagrađuju se bolje od ženskih uloga; u gotovo svakoj kulturi žene nose teret primarne odgovornosti za brigu o djeci i kući, dok muškarci tradicionalno prehranjuju obitelj. Zbog prevladavajuće spolne podjele rada, muškarci i žene nemaju jednak položaj u podjeli moći, ugleda i bogatstva. Unatoč napretku koji su žene postigle u cijelom svijetu, rodne su razlike i dalje temelj društvenih nejednakosti*“.

Isto tako, sociolozi definiraju rodne nejednakosti kao razlike u statusu, moći i ugledu koje žene i muškarci imaju u skupinama, zajednicama i društvima (Giddens, 2007:113). Prema definiciji Ujedinjenih naroda, pojam rodne ravnopravnosti odnosi se na proces utvrđivanja implikacija što ih za žene i muškarce ima svako planirano djelovanje, uključujući zakonodavstvo, politiku i programe, u svim područjima i na svim razinama društva. To je razvijena strategija pretvaranja interesa i iskustava žena i muškaraca u dimenziju planiranja, provedbe, nadzora i vrednovanja politike i programa u svim političkim, gospodarskim i društvenim područjima, kako bi se postigla ujednačena ravnopravnost po svojim pravima i kako bi se neravnopravnost smanjivala (Neimanis, 2003, u: Bouillet, 2007).

Funkcionalistički pogled vidi društvo kao sustav međupovezanih dijelova koji moraju biti u ravnoteži kako bi funkcionirali bez poteškoća da bi stvorili društvenu solidarnost. Funkcionalistički i funkcionalizmom inspirirani pristupi rodu pokušavaju pokazati da rodne razlike pridonose društvenoj stabilnosti i integraciji. Autori koji se slažu s tezom o prirodnim razlikama tvrde da je podjela rada između muškaraca i žena biološki utemeljena, žene i muškarci obavljaju zadatke za koje su biološki najsposobniji. Feministice kojima je cilj poboljšanje položaja žena u društvu oštro su se borile s biološki utemeljenom spolnom podjelom rada, ističući kako nema ništa prirodno ili neizbježno u alokaciji zadataka

u društvu. Žene se ne spriječava da se bave određenim zanimanjima zbog bioloških osobina; zapravo ljudi se socijaliziraju u uloge koje od njih očekuje određeno društvo, kaže Giddens (2007). Isti autor navodi kako je upravo razvoj feminizma doveo do toga da se pažnja usmjeri na nejednak položaj žena u društvu. Većinom su feministice – sociologinje stvorile razne teorije rodne nejednakosti koje se međusobno razlikuju (Giddens, 2007:114-117):

1. *Radikalni feminizam* - definira mušku dominaciju u društvu, tj. patrijahalno društvo gdje je žena potlačena klasa. Usmjeravaju se na obitelj te govore da su žene eksploatirane jer za muškarce obavljaju neplaćeni rad – odgajaju djecu i rade kućanske poslove čime im je spriječen pristup pozicijama moći. Radikalne feministice tvrde da samo revolucionarna promjena, odnosno rušenje patrijarhata može ostvariti njihovo oslobođenje. Radikalne feministice, poput Shulamith Firestone (1972), misle da tlačenje žena proizlazi iz njihove biologije, osobito iz činjenice što rađaju i odgajaju djecu. Neke ne smatraju biologiju tako važnom, one mušku dominaciju shvaćaju proizvodom društva.
2. *Liberalni feminizam* – traži odgovore na objašnjenje rodni nejednakosti u kulturnim i društvenim pogledima. Liberalne feministice skreću pažnju na odvojene čimbenike koji utječu na nejednakost između muškaraca i žena. One žele postići jednaka prava baveći se pitanjima poput seksizma i diskriminacije žena na poslu, u obrazovanju i medijima, izjednačavanjem plaća kao i jednakim mogućnostima u zakonodavstvu.
3. *Crni feminizam* – razvio se zbog nezadovoljstva postojećih oblika feminizma. Usmjeren je na zanemarivanje crnih žena s aspekta rasnih pitanja. Cilj im je usmjeriti pažnju na tlačenje crnih žena kroz rasnu, klasnu i rodnu povezanost.

3.3 Patrijarhat u hrvatskom društvu

Žene, u odnosu na muškarce, su tijekom povijesti bile smještane u privatnu sferu kuće i obitelji. Poduzimanjem vlastitih akcija željele su ukazati na svoju prisutnost u društvu i sposobnosti kojima mogu jednako kao i muškarci pridonijeti njegovom napretku, a tek su u 20. stoljeću ušle u javnu sferu. Kako navodi Galić (2006) žene su se kroz povijest, narađale i naodgajale brojnih naraštaja ljudi, mnogih znamenitih osoba, pa i tako pridonijele razvoju ljudskog roda i usponu civilizacija, ništa od njihovih “prirodnih” ili prirođenih osobina nije se smatralo toliko vrijednim i značajnim civilizacijskim doprinosom koliko se to smatralo za doprinos muškaraca povijesti ljudskog roda. Autorica navodi da još i danas vlada patrijarhalno mišljenje, da zapravo muškarci stvaraju svijet, povijest i kulturu, dok žene samo rađaju i odgajaju djecu, a što se za njih podrazumijeva u pravilu s obezvrjeđujućim konotativnim prizvukom. Također, brojne su žene tijekom povijesti živjele neprimjetne, skrivene i bezimene. Ženske sposobnosti smatraju se manje vrijednima, u odnosu na “muške” sposobnosti, proglašavane su iracionalnima, nesposobnima za racionalno mišljenje i donošenje odluka, nesposobnima za rješavanje problema, manje pametnima, bez uvjerljivosti – utjecajnosti, nesposobnima za cijeli niz poslova i uopće samostalan život – bez muškaraca izgubljena je njezina korist. Topić (2009) navodi kako se žene oduvijek uči da budu ovisne i podređene muškarcima jer je on taj koji radi i zarađuje, namijenjena mu je uloga glave i hranitelja obitelji, dok žena održava kuću i odgaja djecu, a namijenjena joj je uloga majke i supruge. Iako žene imaju veća prava nego ranije, patrijarhalna razmišljanja još uvijek u mnogim stvarima određuju misli i djelovanje mnogih pripadnika društva današnjice. Patrijarhat definira osobine koje osobe trebaju imati, muškarac da bude jak, snažan i uspješan, dok žene trebaju biti nježne, nenametljive, osjećajne i lijepe. Muškarca se uči da se ne igra s lutkama i ne pomaže u kućanskim poslovima, dok se ženu baš to uči kao društveno poželjno ponašanje. Ovakav način odgoja u velikoj mjeri možemo prepoznati i danas. Samim time što žene (većinom) imaju jednako pravo glasa kao i muškarci ne znači da je stanje u društvu dovoljno dobro na što ukazuje i istraživanje o stavovima prema rodnim pitanjima u hrvatskom društvu koje je provela Branka Galić (2006). Istraživanje je provedeno 2004. godine na uzorku od 1202 ispitanika. Ono što je indikativno s obzirom na napredak statusa žena kao i na demokratizaciju društva jesu stavovi građanstva prema položaju žena. 49,6% ispitanika smatra kako „žena ispuni pravi smisao svoga postojanja tek kad postane majka“. 49,7% ispitanika smatra kako je „za ženu najprirodnije da brine o djeci, mužu i kući“. 33,5%

ispitanika potvrđuje kako „muškarac po prirodi lakše i brže donosi važne odluke nego žena“. 33,3% ispitanika navodi kako „muškarac ne može brinuti o djeci jednako dobro i pažljivo kao žena“ (Galić, 2006:151).

Patrijarhalne stavove Topić (2009), nalazi i u nekim zanimanjima. Postoje zanimanja koja se percipiraju tradicionalno ženskima (umjetnička, obrazovna, socijalna skrb), ali i ona koja se percipiraju tradicionalno muškima (obrtnička, elektrotehnička, informatička). Ona zanimanja koja se smatraju ženskima nisu nedostupna muškarcima niti se smatra nepriličnim da muškarac obavlja takav posao. Patrijarhalne stavove odražavaju i neki nogometni klubovi, naročito kad govorimo o zanimanjima još uvijek „rezerviranima“ za muškarce kao što je onaj nogometne trenerice gdje ih se podcjenjuje, onemogućuje im se profesionalni razvoj, umanjuje njihova sposobnost i stručno znanje u nogometu. *„U nogometu prema ženama vlada diskriminacija. Da neki muškarac ima moje reference, već bi dobio posao. Kažu mi da sam super, ali sam žensko. Bila sam na razgovoru za jedan posao u nogometnom klubu, znaju me već godinama, sve znaju, ali onda su mi rekli da me ne mogu primiti jer sam žena.“* – kaže Petra Mandić-Jelaska za Večernji list (Maršić, 2010). Inače, docentica Mandić-Jelaska poznata je po tome što je prva žena koja je doktorirala na Kineziološkom fakultetu u Splitu sa temom iz nogometa, te je aktivna igračica, trenerica i glavna sutkinja.

3.4 Društvena stratifikacija

Još od rane povijesti u svim društvima i kulturama postoji neka vrsta društvene nejednakosti, što se posebno odnosi na moć, prestiž i ugled. Ljudi bezuspješno grade jednako društvo, odnosno egalitarno društvo. Haralambos i Holborn (2002) navode kako u takvom društvu ne bi dolazilo do isticanja na visokom društvenom položaju, niti nitko ne bi patio u „niskom“ statusu. To bi bilo društvo u kojem bi bogati i siromašni, oni ugledni i manje ugledni ljudi, odnosno imućni i neimućni bili stvar povijesti. Fraza „dajte moć narodu“ postala bi stvarnost. Poznato je, kako sva društva i kulture imaju neki oblik društvene nejednakosti. Posebno su moć i prestiž nejednako raspodijeljeni među pojedincima i društvenim skupinama, a u mnogim društvima postoje također uočljive razlike u raspodjeli bogatstva. Tako, Haralambos i Holborn (2002:23) definiraju moć koja se „odnosi za stupanj u kome pojedinci ili skupine mogu nametnuti svoju volju drugima, s

njihovim pristankom ili bez njihova pristanka“, prestiž kao „količinu cijenjenosti ili časti povezanu s društvenim položajima, kvalitetama pojedinaca i stilovima života“, a bogatstvo kao „materijalne posjede koji se definiraju kao vrijedni u posebnim društvima“. Galić (2002) u svom radu navodi kako je društvena moć zajedno s još nekim drugim dimenzijama društvene organizacije ljudskih odnosa kao što su rad, moral, vlast i sl. jedna od najvažnijih i najkontroverznijih aspekata odnosa ljudi u društvu. Moć se obično definira kao težnja za postignućem društveno poželjnih vrijednosti. Društvenom se moći želi izboriti prednost i nadmoć u odnosu na suparnike u društvenom životu, sukobima pojedinaca i društvenih grupa. Kada se problem roda promatra iz sociološke perspektive, temeljno pitanje za sociologiju roda postaje: kako je moguće da se, iako sva društva i kulture prepoznaju razlike između „muškaraca“ i „žena“, te kategorije različito vrednuju u brojnim društvima i kulturama, na način da sva društva i kulture nižu vrijednost dodjeljuju ženama, a ne muškarcima, iz čega proizlaze i niže vrijednosti socijalne stratifikacije.

Prema funkcionalističkom poimanju stratifikacije, u teorijama Talcotta Parsonsa ili Kingsley Davisa i Wilberta Moora, društvo je organizam koji obavlja određene funkcije. Parsonsov argument pokazuje da je stratifikacija neizbježni dio ljudskog društva. Ona raspoređuje članove na različite pozicije koje ispunjavaju te društvene funkcije. Davis i Moore tvrde da društveni sustavi imaju zajedničke određene funkcionalne preduvjete koji moraju biti zadovoljeni ukoliko sustav želi učinkovito djelovati. Funkcionalisti smatraju da je stratifikacija potrebna i poželjna u društvu kako bi ljudi bili motivirani da popune važne funkcije. Motiviraju se ljudi da igraju različite uloge koje su potrebne radi ispunjavanja temeljnih funkcija. Stoga, na temelju svoga rada, ljudi dobivaju nagrade, što dodatno potiče natjecanje, konkurenciju i uspješnost. Društvo se dijeli na različite položaje, a oni najbolji dobivaju bogate nagrade. Davis i Moore su temeljem toga zaključili da je društvena stratifikacija „sredstvo pomoću kojeg društva osiguravaju da su na najvažnije položaje svjesno postavljene najkvalificiranije osobe“ (Haralambos i Holborn, 2002).

Najugledniji zagovornici perspektive nove desnice bili su Peter Saunders i David Marsland, uz njih djelovali su još Margaret Thatcher, Ronald Reagan, Milton Friedman i Friedrich Hayek. Oni vide temelj organizacije društva u slobodnom tržištu. Sloboda tržišta potiče natjecanje, individualnu inovaciju i najbolje alocira resurse unutar poslovnih jedinica. Inovator mora stvoriti proizvod koji je bolji ili jeftiniji od proizvoda konkurencije kako bi opstao. Navedeni autori smatraju kako državna intervencija smanjuje motivaciju inovatora, čini nepravdu tako da uzima od onih koji su zaslužili i daje nagradu onima koji

to nisu zaslužili. Javlja se obrnuto proporcionalni omjer - što je država jača, individualna inovacija je slabija. Sociolog Peter Saunders pozitivno gleda na teoriju Davida i Moorea. Smatra kako je potrebno da su sva društva stratificirana i kako ne postoji egalitarno društvo, ali se pita kako mi možemo gledati na društvo u kojem su svi statusi jednako nagrađeni. Takvo društvo našlo bi se u problemima, ljudi bi imali manje motivacije da naprave posao kako treba. Prema vlastitoj teoriji stratifikacije, Saunders dijeli tri tipa jednakosti: pravna jednakost – gdje se za članove u društvu vrijede isti zakoni i pravila, jednakost mogućnosti – svi članovi se nalaze u jednakim mogućnostima da postanu nejednaki i jednakost ishoda – svi će se naći u jednakim uvjetima, bez obzira na njihov trud. Zagovornici ove teorije vjeruju kako je društvena nejednakost pozitivna jer ona utječe na ekonomski rast. Ljudi trebaju slijediti svoje vlastite inovacije. Neki uspiju, neki ne, a za svoj neuspjeh sami odgovaraju. Konkurencija na tržištu povećava kvalitetu, cijene se smanjuju, što dovodi do veće dostupnosti širim slojevima u društvu. Sve većim inovacijama, društvo postaje bogatije. Nejednakost je potrebna da bi društvo bilo uspješno (Haralambos i Holborn, 2002).

Marksistička perspektiva na društvenu stratifikaciju ima radikalniji pogled. Smatraju kako stratifikacija nema cilj da spaja i unapređuje društvo, nego razdvaja društvo gdje jedni druge iskorištavaju. Marx kao glavni kriterij društvene stratifikacije ističe ekonomsko vlasništvo, vlasništvo nad resursima za proizvodnju. Marx dijeli društvo na dvije glavne skupine, to su vladajuća klasa i podčinjena klasa. Vladajuća klasa iskorištava podčinjenu klasu, drugim riječima društvenu stratifikaciju vodi vladajuća klasa kako bi ispunila svoje interese. Marx je tvrdio kako klase mogu biti jednake tek kada proizvodne snage budu u zajedničkom vlasništvu, kada potlačena klasa izbaci vladajuću klasu, tada će doći do stvaranja pravednog društva. Do tada uzrok stratifikacije će biti sukob između klasa. Vladajuća klasa kontrolira proizvodnju, sukob između resursa te uz pomoć svojih prava i morala određuju raspodjelu dobara (Haralambos i Holborn, 2002).

Rad sociologa Maxa Webera temelji se na proširenju Marxove teorije. Proučavao je klase na ekonomski način. Uzrok stratifikacije navodi u podjeli između vlasnika proizvodnih snaga i onih koji su mu podređeni, tj. radnika. Za razliku od Marxa, Weber je vidio razliku u tržišnoj situaciji društvenih skupina radnika. Direktori, menadžeri i upravitelji imali bi veću vrijednost i bolji standard na tržištu rada, sve to zbog svojih posebnih vještina i sposobnosti. Prema Weberu postoje četiri klasne skupine: vlasnička

gornja klasa, „bijeli ovratnici“ bez vlasništva, sitna buržoazija i na posljednjem mjestu nalazi se manualna radnička klasa (Haralambos i Holborn, 2002).

4. ŽENE U SPORTU

Postizanje ravnopravnosti u sportu trebao bi biti jedna od temeljnih ciljeva suvremenog sporta. Iako je uloženo mnogo različitih napora od strane javnih tijela u promociji ravnopravnosti u sportu, u svakodnevnom društvu predrasude i prepreke i dalje postoje. Sport se vrlo često smatra područjem u kojem vladaju „muške“ vrijednosti. Potrebno je još uvijek ulagati velike napore kako bi se postigla ravnopravnost spolova u sportu jer društvo nije iskoristilo sve mogućnosti koje sport pruža. Stanislas Frossard (2011:8) u priručniku o ravnopravnosti spolova u sportu navodi: „Sport može dati pozitivan doprinos društvu: bavljenje sportom potiče međusobno poštovanje, snalažljivost i razumijevanje spajanjem ljudi različitih spolova, rasa, religija, dobi i imovinskog stanja. Sportske aktivnosti, ako su pravilno vođene, mogu biti sredstvo borbe protiv diskriminacije, predrasuda i stereotipa.“

Društveno zanimanje za sportom je veliko, međutim razlike i nejednakosti i dalje imaju utjecaj na sportske aktivnosti žena. Uzimajući u obzir kako sport ima veliku ulogu u društvenom i kulturološkom pogledu, taj neravnan pristup u sportu predstavlja velik problem suvremenog društva. Najveća i najočitija razlika između spolova, odnosno žena i muškaraca ogleda se u izboru sporta. Clotilde Talleu (2011) navodi kako žene dominiraju u sportovima u kojima dolazi do tjelesnog izričaja, npr. plivanje, ples, gimnastika, umjetničko klizanje, a muškarcima se još uvijek prepisuju borilački, momčadski i ekstremni sportovi koji zahtijevaju veliku izdržljivost, npr. boks, nogomet ili dizanje utega. Neke žene nadmašuju granicu spolom određene kategorije sportova, koji se u društvu pripisuju „muškim“ sportom. Takve sportašice možemo smatrati novim kulturološkim modelom, gdje riskiraju da budu prozване „muškobanjastima“. Svoj spolni identitet dovode u pitanje jer ne pripadaju kategoriji koju diktira društvo, što se smatra primjerenim za ženu.

Clotilde Talleu (2011:18) navodi: „Djevojčice i dječaci, kao i žene i muškarci, ne osjećaju prema sportu jednak entuzijazam, ne bave se istim aktivnostima, ne vježbaju u istim okruženjima i nisu jednako motivirani. Kao i druge crte osobnosti, spol značajno utječe na uključenost ljudi u tjelesne aktivnosti ili sport.“ Dalje u tekstu navest ću prepreke koje navodi Talleu (2011) zbog kojih žene manje sudjeluju u sportu od muškaraca. Sve te prepreke mogu u većoj ili manjoj mjeri utjecati na žene i biti objašnjenje zašto ne sudjeluju

u sportskoj aktivnosti ili zašto je napuštaju: ograničen broj ponuđenih sportskih aktivnosti, problemi vezani uz dostupnost i kvalitetu objekta, nepostojanje posebnih termina za žene, mala zastupljenost žena u tehničkim i administrativnim poslovima u sportu, primjeri rasizma i diskriminacije te pravila nacionalnih sportskih ustanova. Uz navedeno, javljaju se i individualne prepreke kao što su: nedostatak vremena, niska razina uspostavljenih odnosa, utjecaj obitelji, problemi u adolescenciji i pitanje mješovitih sportova te problemi komunikacije – nedovoljna informiranost o sportu (Talleu, 2011).

Napredak u području sporta može se postići primjenom dobre prakse u organizacijama. Poželjno je da osobe u sportskom sektoru ulažu svoj trud u kreativnost osmišljavanja programa za promicanje razvoja ženskog sporta. Talleu (2011) navodi primjere prakse koje su provodili stručnjaci, a cilj je razvoj ženskog sporta, odnosno povećati sudjelovanje žena u sportu. S obzirom da ovaj rad ima naglasak na društvene implikacije ženskog nogometa, izdvojila sam primjer koji se odnosi na ženski nogomet. Projekt se provodio u Njemačkoj sa učenicama srednjih strukovnih škola (Hauptschulen), a provodile su ga „Njemačka zaklada za djecu i mlade“ i „Zaklada STEP“, te Sveučilište u Freiburgu (Institut za sport i sportske znanosti). Projekt se naziva „Udarac za djevojke - nogomet“. Pod nadzorom trenerice, učenice su se jednom tjednom sastajale kako bi igrale nogomet. Trenerica je bila posebno upoznata sa rodnim pitanjima i pitanjima društvene neravnopravnosti. Uz tehniku i taktiku, učenice su učile i društvene vještine kao što su poštivanje pravila i suradnja. Ocjenjivala se i njihova socijalizacija u sportu, provodili su se brojni razgovori između djevojaka i njihovih trenerica. Godinu dana nakon provedbe projekta, djevojčice su stekle pozitivno iskustvo - uživale su u njegovoj provedbi i uspjele popraviti vlastite motoričke sposobnosti. Neke su se uključile u trening i sudjeluju na utakmicama školske lige.

Matković (2007) je provela istraživanje na Kineziološkom fakultetu u Zagrebu gdje je bio cilj utvrditi mišljenje studentica Kineziološkog fakulteta o ravnopravnosti spolova u sportu. Anketa je provedena 2006./2007. godine, u kojoj je sudjelovalo 126 studentica. Anketa je potvrdila neravnopravan položaj žena u sportu. Rezultati pokazuju da se muškarci u hrvatskom sportu nalaze u povlaštenom položaju što je posebno vidljivo na polju različitog nagrađivanja postignuća i zastupljenosti u medijima. Uočljivo je kako su djevojke osjetile neravnopravan položaj prema muškarcima i ženama u klubovima. Ono što je zanimljivo spomenuti, djevojke smatraju da je i sustav obrazovanja po pitanju ravnopravnosti spolova podbacio jer daje prednost sportašima u odnosu na sportašice.

Istraživanje je pokazalo da žene nemaju jednak trenerski status u hrvatskom sportu u odnosu na status muškaraca, što se odnosi i na status ženskih sudaca. Još jedan problem koji je detektiran odnosi se na nejednaku mogućnost zapošljavanja u sektoru sporta, gdje muškarci dominiraju.

Američki sociolog sporta Jay Coakley (2007) navodi kako jedna od najvećih promjena u sportu u posljednje vrijeme je povećanje sudjelovanja žena u sportskim aktivnostima. Razlozi tome su: nove prilike, državno zakonodavstvo i politika koja traži jednaka prava, globalni pokret za prava žena, zdravlje i razvoj tjelesnih sposobnosti te povećana medijska pozornost za žene u sportu.

Coakley (2007) ističe kako su žene dobile nove mogućnosti, povećale su interes za bavljenje sportom gdje svjesno razvijaju svoje intelektualne i tjelesne sposobnosti, ali još uvijek ne dobivaju jednak udio u sportskim resursima. Vlade u mnogim zemljama sada imaju zakone i politike koje reguliraju ravnopravnost spolova u sportu. Stalna borba u procesu marginalizacije i diskriminacije postigla je napredak u sportu po pitanju broja žena, ali još mnoge žene u svijetu nemaju jednake mogućnosti i redovit pristup sudjelovanja u sportskim aktivnostima. *„Da li spolne nejednakosti i dalje postoje samo zato što interes sudjelovanja za sportom kod djevojaka i žena ne odgovara onome kod dječaka i muškaraca, ili su nejednakosti nastale prvenstveno zahvaljujući različitim pravilnostima u socijalizaciji i usmjeravanju, te kulturalnoj devaluaciji ženskog sporta u odnosu na muški? Vrlo je vjerojatno da će se sportski interes među djevojkama i ženama povećati ako se ne osjećaju kao druga klasa i ako sportska izvrsnost nije izjednačena s „biti poput muškarca“. Međutim, koliko god sport ima „društvena mjesta“ organizirana isključivo oko vrijednosti i iskustava muškaraca, postizanje rodne jednakosti u nogometu i u drugim sportovima će trajati još dugo u budućnosti“* (Coakley, 2007:269).

Ravnopravnost spolova u sportu neće biti automatska, navodi Coakley (2007) i raspravlja o bitnim razlozima koje treba uzeti u obzir: manji proračun za žene u odnosu na sportove za muškarce jer su manje poznati, manje je publike, a time su i manji prihodi. Za muškarce koji se ne slažu s promjenama koje stvaraju „jake“ žene, ravnopravnost spolova predstavlja snažan udarac narušavanja dominantne uloge u društvu. Vide ih kao prijetnju i žele diskriminirati velik broj ženskih sportova, a time stvoriti manju bazu „jakih“ žena. Prema njima, takve žene ne uklapaju se u postojeću rodnu (patrijarhalnu) ideologiju. Vidljiv je nedostatak trenera i administratora, odnosno manji udio žena u donošenju odluka

vezanima za sport. Žene nemaju ravnopravan položaj u trenerskom angažmanu, odnosno u treniranju sportskih programa kao ni u vodstvu. Dalje, Coakley (2007) stavlja naglasak na „kozmetičku kondiciju“. Pred žene se stavljaju konkurentne slike ženskih tijela, šalju se zbunjujuće i nejasne društvene poruke da se od njih traži sportska snaga i sposobnost, a ipak se daje prednost mlađim, nježnijim i ne-atletski građenim ženama. Sugerira se kako su atletski građene žene atraktivne, a ljudi veću pažnju posvećuju ženama poput modela i pjevačica gdje dominiraju estetske operacije, nerealna percepcija ženskog tijela, gdje žena postaje objekt. Postavlja se pitanje traži li se od žena nemoguće. Coakley (2007) navodi i problem podjele ženskih sportova i postojanje homofobije. Sportovi snage i izdržljivosti povijesno su postavljeni na iskustvima i vrijednostima muškaraca. Žene se definiraju kao seksualne objekte a odbacuju se njihove komponente, što dovodi do teškog privlačenja sponzora za održavanje profesionalnih sportova. Zato ženski nogomet i drugi ženski sportovi ne mogu biti uspješni. Homofobija koja se u društvu percipira kao predrasuda i diskriminacija je važan društveni čimbenik koji može utjecati na sudjelovanje žena u sportu, izazvati strah i nesigurnost što daje sportu nižu vrijednost. *„Homofobija se očituje pretvaranjem homoseksualnosti u tabu: pritisak s kojim se suočavaju neke igralice homoseksualne orijentacije utječe na njihovo samopouzdanje, autopercepciju i, u konačnici, na njihovu profesionalnu izvedbu. U općenitom društvenom kontekstu, održavanjem homoseksualnosti tabuom, održava se i postojeći rodni konsenzus baziran na spolnoj dihotomiji i heteroseksualnosti. Nadalje, stavovi i pretpostavke koji opisuju nogometašice kao fizički slabije individue i, stoga, nepodobne za prakticiranje nogometa (za razliku od agresivnijih muškaraca koji su podobniji za nogometnu igru), utječu na percepciju nogometašica kao inferiornih nogometašima, što prakticiranje ženskog nogometa održava na margini kao formu amaterizma“* (Bauer Čuk, 2013:33).

5. ŽENSKI NOGOMET KAO DRUŠTVENI FENOMEN

Nogomet kao društveni fenomen, kojim se bavi ovaj diplomski rad, najpopularnija je sportska aktivnost uopće, neovisno o tome govorimo li o profesionalnoj ili amaterskoj razini. Vrcan (1990, u: Bauer Čuk, 2013) tematizira nogomet kao jedan od oblika masovnog ponašanja ljudi u svakodnevnom društvu; pojavljuje se kao fenomen koji ne sadrži samo kategoriju razonode i zabave, već kroz karakter nogometne igre i njegovog sadržaja oslikava određena društvena stanja i probleme.

5.1 Povijest ženskog nogometa u Hrvatskoj

Povijesni zapisi o ženskom nogometu u Hrvatskoj javljaju se 1937. godine. Prve ženske nogometne sekcije, koje prerastaju u klubove, osnovane su u Zagrebu i Borovu. Te je godine Ivica Vidović osnovao ženski nogometni klub Zagreb koji djeluje u sklopu Hrvatskog športskog kluba Zagreb. Uz Vidovića, spominje se i Marijan Matančić, koji kasnije postaje poznati nogometni sudac jugoslavenske lige. U isto vrijeme u okviru kombinata Bata u Borovu osniva se istoimeni klub, a u Zagrebu počinju djelovati klubovi Jugoslavija i Maksimir, dok je u Varaždinu osnovan klub Slavija.

Nogometašice kluba Zagreb vrlo su aktivne. Zagrebašice je na Zavrtnici trenirao Milan Belin, a tada najbolja igračica Zagreba bila je Blankica Žiger. U svrhu popularizacije ženskog nogometa, u Zagrebu su 1937. godine gostovale dvije austrijske ženske nogometne ekipe, Austria i Windobona, te su međusobno odigrale nogometnu utakmicu (Nogometni leksikon, 2008).

„Kam baba stane, tu trava ne raste“, navodi Večernji list (2013) - tako su, 24. srpnja 1938. godine Zagrepčani pozdravili prvu međunarodnu žensku nogometnu utakmicu u Zagrebu. Članice tadašnjeg HAŠK Zagreba pred 12.000 gledatelja pobijedile su tim iz Brna, a igračica utakmice bila je, tada petnaestogodišnja Blanka Žiger, zvana Blankica. Igrale su: Gaby Bobeta, Marica Svagr, Slava Fais, Blankica Žiger, Fanči Bernik, Mira Žiger, Mira Šušnić, Dragica Medaković, Ankica Tortić, Otty Böhm, Marica Cimperman, Ružica Beran, Ivanka Anđel, Zorica Mejaški, Ankica Lacković i Anica Oman. Zatim su s gošćama odigrale još nekoliko utakmica u Varaždinu, Banja Luci i Ljubljani.

Nogometni leksikon (2008) izdvaja kako 1938. slijedi i osnivanje ženskog loptačkog saveza u Zagrebu uz nazočnost delegata iz zagrebačkih klubova SK Maksimir, SK Jugoslavija i varaždinske Slavije. Skupština je prihvatila prijedlog pravila i poslala ih na usvajanje u Ministarstvo za fizičko vaspitanje naroda u Beograd. Poslali su odgovor 1939. koji je bio negativan uz obrazloženje da „nogomet nije za žene“. Nakon te odluke, došlo je do opadanja zanimanja za ženski nogomet. Takvo stanje održalo se sve do 1970. godine kad na inicijativu sportskog novinara Markotića dolazi do obnavljanja ženskog nogometa.

Hrvatske nogometašice 1971. organiziraju prvo službeno prvenstvo. Na stadionu Nogometnog kluba (u daljnjem tekstu NK) Zagreb po turnirskom sustavu sudjelovalo je šest ekipa: Ženski nogometni klub (u daljnjem tekstu ŽNK) Merkur, ŽNK Zagreb (druga ekipa Merkura), ŽNK Moslavka, sve iz Zagreba, ŽNK Rijeka, ŽNK 8. mart iz Splita i ŽNK Podravina iz Novigrada Podravskog. U finalnom susretu Merkur je pobijedio 8. mart rezultatom 4:0. Pobjednička ekipa igrala je u sastavu: Filipović, Ganžulić, Pongrac, Nimandan, Rančec, Trebovac, Listeš, Prpić, Vargek, Perić i Pedić. U borbi za treće mjesto Riječanke su svladale nogometašice iz Novigrada Podravskog rezultatom 3:0, a ekipa Zagreba došla je do petog mjesta pobjedom nad Moslavkom s istim rezultatom. Nagrade je igračicama predao Ante Pavlović, tajnik Nogometnog saveza Hrvatske, a najboljom igračicom prvenstva izabrana je Zlata Vargek iz Merkura.

U sezoni 1972./1973. Nogometni savez Hrvatske i njegova Komisija za ženski nogomet organizirali su i drugo prvenstvo Hrvatske za nogometašice, a pobjednički pehar primile su nogometašice Save iz Zagreba, koje su s bodom prednosti pretekle Merkur. Treći je bio 8. mart iz Splita, četvrti Unik iz Zagreba, a peta Jugoplastika iz Splita. Merkur je organizirao i prvo prvenstvo Zagreba u malom nogometu na terenima Sportsko-rekreacijskog centra Peščenice. Nastupilo je šest ekipa, a pobijedio je Merkur.

Nogometni savez Jugoslavije od 1974. organizira natjecanja na saveznoj razini - ligu i kup. Počelo se s dvjema skupinama – „istok“ i „zapad“, a od 1980. postaje jedinstvena Prva liga. Zadnji pobjednik u sezoni 1990./1991. postale su igračice Maksimira (pobjedom nad Yumkom iz Vranja), a u dvoboju s niškim Mašincem osvojile su i kup.

Nogometni leksikon (2008) dalje navodi kako se nove stranice povijesti Hrvatskog ženskog nogometa pišu od 1991. stvaranjem neovisne Hrvatske. I, tada ženski nogomet ostaje u zapečku - savezi su se više koncentrirali na razvoj i jačanje muških nogometnih

liga. Igračice startaju s trećim po redu državnim prvenstvom i natjecanjem u kupu. U toj sezoni sudjeluju samo četiri kluba: ŽNK Maksimir, Loto Zagreb, Susedgrad Zagreb i Osijek. Prve pobjednice Hrvatske ženske lige i kupa su ŽNK Maksimir.

Sljedeće sezone liga broji pet klubova. ŽNK Zagreb se priključuje natjecanju i osvaja ligu. Narednih godina povećao se broj klubova, pa tako u sezoni 1993./1994. sudjeluje šest klubova, novopridošli je ŽNK Vinkovci. Od te sezone, ženski nogomet se počinje jače razvijati.

Danas, u sezoni 2017./2018. Prva hrvatska nogometna liga za žene (HNLŽ) broji deset klubova, i to: ŽNK Osijek, ŽNK Split, ŽNK Rijeka, ŽNK Agram (Zagreb), ŽNK Neretva (Metković), ŽNK Pregrada, ŽNK Katarina Zrinski (Čakovec), ŽNK Viktorija (Slavonski Brod), ŽNK Marjan (Split) i ŽNK Trnava (Goričan).

Najuspješniji klub u hrvatskom ženskom nogometu je ŽNK Osijek koji je osvojio 21 naslov prvakinja Hrvatske u nogometu i 19 puta osvojio Hrvatski nogometni kup za žene. ŽNK Osijek je svoje najveće uspjehe u Ligi prvaka ostvario 2011. godine prošavši u šesnaestinu finala Lige prvakinja i zatim je ponovio isti uspjeh 2014. godine. ŽNK Dinamo-Maksimir slijedi ŽNK Osijek s četiri osvojena naslova.

Klubovi u Prvoj ženskoj hrvatskoj nogometnoj ligi često se mijenjaju, s izuzecima kao što su ŽNK Osijek, Dinamo, Agram (Zagreb), Pregrada, Rijeka i Viktorija (Slavonski Brod). Također, tu su i klubovi koji se natječu s nešto manje uspjeha pa mijenjaju status iz sezone u sezonu, to su: ŽNK Marijan (Split), ŽNK Split pa tako i ŽNK Trnava (Goričan).

Tijekom povijesti, ženskom nogometu u hrvatskom društvu (i šire) nije se davalo dovoljno važnosti. Ženska nogometna reprezentacija bilježi svoj prvi nastup 1993. godine. Natječe se samo u seniorskoj kategoriji sve do 2004., kada Hrvatski nogometni savez prijavljuje U-19 reprezentaciju, a U-17 2007. godine.

Davor Šuker, 2012. godine izabran je za predsjednika Hrvatskog nogometnog saveza, na dužnost koju obavlja i danas. Njegovim dolaskom na funkciju predsjednika počinje se više pažnje pridavati razvoju ženskog nogometa. Tako se, 2013. izrađuje Razvojni program ženskog nogometa sa određenim ciljevima i planovima. Dolazi i do promjene na čelu reprezentacije te po prvi put u povijesti Hrvatska ima ženu izbornicu, nekadašnju poznatu igračicu, sutkinju i trenericu Mariju Margaretu Damjanović.

5.2 Ženski nogomet u hrvatskom društvu danas

Od ukupno 118 316 registriranih igrača nogometa i futsala u Hrvatskoj, samo je 2106 nogometašica, uključujući i mlađe dobne skupine. U Hrvatskom nogometnom savezu registrirano je ukupno 1 732 nogometnih klubova, od čega je ženskih nogometnih klubova svega 38. Među sucima, njih 2239 su muškarci, a žena je tek 19 (HNS, 2013, u: Bosnar i Kovačević, 2012). Statistike mnogo govore, a iz broja registriranih nogometašica u odnosu na nogometaše u Hrvatskoj možemo vidjeti kako su žene u sportu još uvijek marginalizirane. Pogledamo li omjer nogometnih klubova za žene i muškarce može se uočiti društvena dominacija muškaraca u tom sportu, nejednake mogućnosti sudjelovanja žena, nedovoljna briga za ženski nogomet, nemogućnost izražavanja kompetencija kroz nogomet, i sl. U društvenoj perspektivi ženskog nogometa dominira diskriminacija, predrasude i rodni stereotipi. Poznati su nam uspjesi skijašice Janice Kostelić ili atletičarke Blanke Vlašić ali ono što ih razlikuje od nogometašica je činjenica da su one svoje uspjehe postigle u individualnim sportovima. Što se ženskog nogometa tiče, danas se u javnosti o tom sportu malo zna, iz čega se a priori iščitava razlika između ženskog i muškog nogometa. Upitamo li navijača na ulici da li zna navesti ime neke hrvatske nogometašice, rijetko ćemo naići na pozitivan odgovor.

Neravnopravan položaj u društvu možemo uočiti u samom pojmu „nogomet“. Kad izgovorite riječ „nogomet“, podrazumijeva se da govorite o muškom nogometu, a ako mislimo na žene u nogometu moramo naglasiti da se radi o „ženskom“ nogometu. O jezičnoj terminologiji govori i Jean Williams (2007) i navodi kako stalno upotrebljavanje sintagme „ženski nogomet“ u usporedbi s nogometom koji ima značenje muškog sporta u društvu ukazuje na dominaciju i opetovano isticanje i održavanje rodnih razlika u sportu. Navodi kako je jezično izražavanje jedan od ključnih i važnih čimbenika koji opstruiraju ravnomjerno sudjelovanje žena u sportu.

Jedan od prvih čimbenika zaostajanja razvoja ženskog nogometa mogao bi biti otpor ili jednostavno nemar od strane političkih i sportskih institucija koje su zadužene za razvoj sporta. Ovo obrazloženje navedeno je u Nogometnom leksikonu (2008, u: Bosnar i Kovačević, 2012) kako bi se objasnila stagnacija u razvoju ženskog nogometa nakon početnog entuzijazma.

Gotovo, svaka nogometašica potvrdit će činjenicu kako ne treniraju pod jednakim uvjetima rada kao njihove kolege u nogometu. „Teren na kojem igramo neravan je i nesiguran za igru, a naš klub nema dovoljno financijskih mogućnosti da nas na natjecanjima prati stručni stožer“, govori Ana Bartolović (ŽNK Agram) za VoxFeminae.net (Hermann, 2016), dok Karla Resanović (ŽNK Agram) kaže da se nogometom bavi već osam godina, a započela je igrati s dječacima. Nogometom se odlučila baviti nakon što se njen bratić upisao u nogometni klub. Karla navodi, kako njezin bratić, kao i ostali nogometaši, imaju puno bolje predispozicije i mogućnosti za realizaciju svog sportskog potencijala.

Bez obzira na napredak kluba, bolji uvjeti za treniranje još im uvijek nisu omogućeni. ŽNK Agram nema svoje terene za treniranje, a igračice godinama treniraju na terenima na Laništu, u Prečkom, na travnatom terenu Hokejaškog kluba Trešnjevka ili na terenu shopping centra Supernova u Buzinu, koji je vrlo neravan i zbog toga nesiguran za igru. Ukoliko žele odigrati turnir, moraju platiti najam dvorane, za što im je Grad Zagreb ove godine dao skromnih 4000 kuna (Hermann, 2016).

Osim što nemaju jednake uvjete za treniranje, a time i za natjecanje i postizanje značajnijih sportskih rezultata, pred igračicama stoje i brojni drugi problemi.

Drugi mogući razlog je postojanje rodni stereotipa koji svrstavaju nogomet u kategoriju „muških“ sportova. „Stereotipi (predrasude) uobičajeno se definiraju kao skup stavova koji neku osobu čine sklonom da misli, osjeća, percipira i djeluje na povoljne ili nepovoljne načine prema nekoj grupi ili pojedinim članovima te grupe“ (Pennington, 1997: 109, u: Bouillet, 2007:442). *„Ponašanje koje proizlazi iz predrasudnih stavova može poprimiti (i stvarno poprima) raznolike oblike koji rezultiraju različitim stupnjevima nepravednih postupaka. Ekstremno stupanj takvog ponašanja dovodi do diskriminacije, odnosno nepravednog postupka prema pojedincima za koje se smatra da pripadaju određenoj društvenoj grupi. Prema tome, rodni stereotipi su zajednička, kulturološki oblikovana vjerovanja o načinima na koje se muškarci i žene razlikuju u osobnim kvalitetama i osobinama“* (Kunkel, Hummert, Dennis, 2006, u: Bouillet, 2007:422). Stereotipi mogu utjecati na roditelje da ni ne pokušaju kćerima ponuditi nogomet kao aktivnost, a mogu kočiti interes djevojčica i djevojaka za bavljenje nogometom jer ne žele biti opažene kao „muškobanjaste“, ili kako ih često zovu „lezbijke“ (Bosnar i Kovačević, 2012). Društvo je stvorilo sliku idealne žene, stoga se sve uvjetno rečeno „drugačije“

podcjenjuje. Javlja se strah roditelja od rodnog etiketiranja njihovih kćeri u „muškim“ sportovima. Kod mnogih ljudi se javlja predrasuda kako nogomet nije za žene. Žene se diskriminiraju i stvara se rodna nejednakost u podjeli na „muške“ i „ženske“ sportove. Kako navode Oglesby i Hill (1993, u: Prot i Žugaj, 2012) sport se smatra „muškim“ ako je agresivan, izdržljiv, avanturistički i izazovan, ukoliko donosi veliku zaradu i privlači publiku. Sport se smatra „ženskim“ ako je dostupan svima, edukativan, siguran, zdrav i s umjetničkim komponentama. U društvenoj populaciji, istaknuti „muški“ sportovi su nogomet, ragbi, hokej na ledu, boks, automobilizam i motociklizam. „Ženski“ sportovi su ritmička gimnastika, sinkronizirano plivanje, aerobika, ples, pilates ili joga. Ta tradicionalna, društvena i kulturna predrasuda o muško - ženskim sportovima i (manjoj) sposobnosti žena za bavljenje sportom, umanjuje njihov položaj u sportu i društvu. Kako navodi Coakley (2003, u: Prot i Žugaj, 2012) vrlo je vjerojatno da su stvoreni stereotipi i predrasude o sportu zasnovani na socijalnim očekivanjima, organizaciji uvjeta i dostupnosti prilika za bavljenje sportom.

Zašto nogomet prije svega smatramo „muškim“ sportom? Kada razmislimo, vjerojatno je ta predrasuda dijelom uvjetovana zbog fizičkog kontakta koji se javlja u nogometu, koji može biti više ili manje grub. S obzirom kako je društvo pozicioniralo žene u nježniji spol, smatra se kako one nisu dovoljno dobre u njegovoj čvrstoći, grubim startevima i da su mogućnosti ozljeđivanja puno češće. Kada gledamo druge sportove, u kojima postoji tradicija „ženskog“ sporta poput rukometa i košarke, vidimo da u njima nema ništa manje kontakata i mogućnosti ozljeđivanja. Dakle, ovdje vidimo da je riječ o još jednoj društveno konstruiranoj predrasudi. Radi se o tome da je društvo stvorilo određene norme vezano za to koji je sport primjeren za žene, a koji za muškarce. Radi se o pripisivanju rodnih uloga, gdje se od djevojaka očekuje da budu nježne, povučene i osjećajne, dok se od mladića očekuje da budu jaki, agresivni i da ne pokazuju emocije. Tako žene koje su se odlučile baviti nogometom, lako nailaze na podsmijeh kako od muškaraca tako i od samih žena. „*Međutim, žene koje prakticiraju nogomet prerasle su socijalno konstruirane granice među spolovima te predstavljaju prijetnju rodnim idealima i mitovima, što je razlog tretiranja ženskog nogometa sa skepsom, razlog njegove marginalizacije pa čak i odbacivanja – posebice prema ženama koje prakticiraju grublji i agresivniji nogomet (poput muškog), jer se karakteristikama ne uklapaju u postojeću rodnu dihotomiju*“ (Bauer Čuk, 2013:34).

Na nepopularnost ženskog nogometa velik utjecaj imaju i nedostatak financijskih sredstava i sponzora. Sportašicama to predstavlja veliki problem. Djevojke uglavnom moraju same financirati putovanja na trening, kupnju potrebne opreme i slično. Za razliku od dječaka koji su često motivirani „novcem i slavom“, djevojke igraju nogomet iz hobija i ljubavi, jer u ženskom nogometu navedenog nema što predstavlja jedan od „začaranih krugova“. Igračice često moraju birati između nogometne karijere i privatnog života. Djevojke nemaju mogućnosti zarađivati i živjeti od nogometa, pa čim krenu na fakultet ili na posao, s obzirom da im nisu osigurani uvjeti za sportsku realizaciju, odustanu od nogometa. Nejednak odnos financiranja muškog i ženskog nogometa najbolje možemo vidjeti kroz financijski plan Sportskog saveza Grada Zagreba. Podaci koji se odnose na 2017. godinu pokazuju da Sportski savez Grada Zagreba financira 42 muška nogometna kluba sa 33.175.030,00 kuna, dok jedan ženski nogometni klub prima ukupno 211.763,00 kuna.

Osim što je ženski nogomet teško zapostavljen financijski, zapostavljen je i medijski. U hrvatskome društvu, ženski nogomet je široj populaciji nepoznat jer se mediji rijetko bave tim sportom. To je još jedan razlog zašto je ženski nogomet društveno gotovo nevidljiv. Bartoš (2012) u svom radu ističe kako su elektronski mediji odigrali i još uvijek igraju veliku ulogu u popularizaciji sporta. Mediji na određen način selektiraju što je važno, odnosno odabiru ono od čega imaju najviše zarade i te informacije prenose društvenoj javnosti.

Značajke profesionalizacije, ali i komercijalizacije pronalazimo u suvremenim modernim i popularnim sportovima. Međutim, suvremeni sport i nekadašnji sport nemaju jednaku društvenu vidljivost. U prošlosti, dok elektronski mediji nisu imali veliku razvijenost, sport je imao ulogu zabave koja je bila regulirana određenim pravilima. Kad su elektronski mediji počeli masovno govoriti o sportu, prenositi sportske događaje te provoditi i njihovu analizu, sport je dobio novu ulogu u društvu. Mlade se nastoji u što većoj mjeri usmjeriti prema bavljenju sportom, bilo zbog zdravstvenih, fizičkih, društvenih ili edukativnih razloga. Djeca i odrasli kroz sport uče, stječu nove spoznaje i vještine, međutim, popularnost sporta osim svojih pozitivnih strana ima i neke negativne. Sport je postao društveni proizvod te se kupuje kao roba, i to bez određenih pravila i kontrole. Nije isto biti profesionalni nogometaš, profesionalna nogometašica ili primjerice, profesionalni triatlonac jer nemaju svi sportaši i sportovi jednake uvjete, mogućnosti i predispozicije za razvoj, pa tako niti za osiguranje egzistencije tj. profesionalizma. Neravnopravnost je, kako

kaže autor, dijelom posljedica utjecaja elektronskih medija na sport, čemu osobito pridonosi i utječe pojava reklamnih agencija i proizvođača sportske opreme.

„Zastupljenost žena u medijskom prostoru nije sporedna nego bitna tema. Rezultati medijskog praćenja nisu sjajni i to ne samo na komercijalnim televizijama i medijima već i na javnim medijima tj. HTV- u na kojima je muški i profesionalni sport zastupljen sa 90 posto, pa onda i ne ostaje previše prostora za ženski i amaterski sport“ - rekla je tadašnja ravnateljica Agencije za elektroničke medije Mirjana Rakić za Večernji list (Hina, 2016). Ovo je još jedan segment zbog kojeg se ženski nogomet nalazi na dnu društvene ljestvice. Rodna ravnopravnost u medijima se zanemaruje, kod nas gotovo da nema tekstova koji bi skrenuli pažnju na navedenu problematiku. Medijski interes za ženski sport, pa i nogomet je mali pa se zbog toga ne može ni očekivati da će se nešto promijeniti u popularnosti ženskog nogometa.

Sanja Rođak Karšić, sutkinja s oznakom Fife (Fédération Internationale de Football Association) što predstavlja najvišu licencu za suce, daje pravo suđenja u drugim zemljama i uvrštava ju u kategoriju najboljih sudaca, stekla je brojna iskustva suđenjem po Europi. Vidjevši kako ženski nogomet može uspješno funkcionirati, dalo joj je nadu kakav bi nogomet trebao i morao biti. VoxFeminae.net (Hermann, 2016) prenosi njezine riječi: *"Primjerice, u državama poput Njemačke, koja broji četiri milijuna registriranih igračica, ženski je nogomet na profesionalnoj razini jer se u nogometašice sustavno ulaže i osigurani su im uvjeti rada. Tamo svaki prvoligaški klub mora imati i ženski klub, a stipendije su najnormalnija pojava. Kod nas nogometašice stipendiju mogu dobiti jedino ako odluče preseliti u Osijek, gdje im NK Osijek osigurava smještaj i stipendiju od 1500 kuna."*

Kako bi se nogomet u Hrvatskoj približavao zemljama u kojima je ženski nogomet razvijeniji, potrebno je slijediti razvojne principe propisane od strane Fife 2014. godine (<https://img.fifa.com/image/upload/iddy53ejboenexnmhee.pdf>):

1. Ženski nogomet pruža veliku priliku za rast nogometa. Svaka članica Udruge treba imati ženski nogometni plan za razvoj igre.
2. Činjenje nogometa jednako dostupnim djevojkama kao i dječacima (uključujući klubove, škole i fakultete) trebalo bi biti glavni fokus rada svakog od Fifinih udruga članica.

3. Na elitnoj razini, ženski nogomet treba nastaviti razvijati tehnički i komercijalno, kroz stabilan razvoj trgovačkih struktura, regulatornih aranžmana i pomoći izvan terena, kako bi se izgradio prema održivim profesionaliziranim natjecanjima.
4. Na svim razinama, ženski nogomet mora biti bolje prodan i promoviran kako bi se povećala participacija, izgradila publika i ciljani potencijalni partneri.
5. Ženski nogomet je na drukčijem stupnju razvoja od muškog nogometa i razlikuje se u drugim važnim aspektima na terenu i izvan njega, stoga zahtijeva poseban fokus i stručnost za napredovanje. Stručnost u ženskom nogometu je vrijedan i jedinstven skup vještina. Takvi stručnjaci trebaju biti uključeni u sve ključne odluke o ženskoj igri.
6. Bivši igrači i suci posebno su važni za razvoj ženskog nogometa, jer su proživjeli izazove, imaju predanost i stručnost. Oni bi trebali biti usmjereni na razvoj, vodstvo i mogućnosti upravljanja.
7. Ženski treneri posebno su važni kao vidljivi lideri i uzori, na igralištu i oko njega (pogotovo bivši igrači), a trebali bi biti usmjereni i na razvojne mogućnosti i mentorstvo. Njihovo iskustvo i predanost pomoći će podizanju standarda i zadržati visoku razinu vještina u igri.
8. Nogomet, a posebno ženski nogomet, imat će koristi od sudjelovanja žena u upravnim tijelima i menadžmentu. U načelu, svaka članica Udruge treba uključiti žene na svim razinama odlučivanja, uključujući Izvršni odbor.
9. Budući da je muški nogomet već dobro uspostavljen, ženski nogomet mora biti "inkubiran" unutar upravljačkih tijela nogometa putem odgovarajućih organizacijskih struktura koje pružaju neophodan fokus kako bi ostvario svoj potencijal.
10. Nogomet je moćno sredstvo koje omogućuje ženama da ispune svoje potencijale kako u sportu tako i u društvu. Nijedna žena ne bi trebala biti podvrgnuta diskriminaciji, zlostavljanju ili nedostatku zbog njenog roda. Nogomet će biti vođa u prenošenju ove poruke svijetu.

Vrlo je važno i istaknuti kako se osposobljavanje studenata i studentica za provođenje nastave tjelesne i zdravstvene kulture na Kineziološkom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu provodi više od pedeset godina. Isto tako vrijedi istaknuti kako tek od akademske godine 2013./2014. fakultet uvodi u svoj program obavezan predmet Nogomet i za

studentice, a prije toga kolegij slušaju samo studenti. Što to znači za ravnopravnost spolova, društvenu percepciju muškog tj. ženskog sporta? Nogomet je godinama bio rezerviran samo za studente, što "ojačava" društvenu percepciju da je nogomet „muški“ sport i ukazuje na neravnopravan tretman žena i muškaraca. Ipak, posljednjih godina dolazi do (malih) pomaka i unutar institucije obrazovanja, što direktno može utjecati na promjenu percepcije spola i roda u sportu i društvu.

5.3 Hrvatske nogometašice

Osobe s invaliditetom ne smiju biti isključene iz sportskih aktivnosti, što više sportske aktivnosti pridonose unapređenju i očuvanju zdravlja ali i resocijalizaciji osoba s invaliditetom. Bartoš (2016) navodi kako je cilj osobu s invaliditetom uspješno uklopiti u sportske aktivnosti i to bez obzira na karakter invaliditeta, zatim ih uspješno resocijalizirati u društvu.

Martina Krog je odbacila sve predrasude, pokazala primjer resocijalizacije i pronašla ono što voli. Unatoč invaliditetu nije se društveno izolirala. U njenom slučaju nogomet se pokazao kao faktor inkluzije. Sportsku priču o Martini Krog piše Klanjčić za in portal (2017):

Martina Krog jedina je nogometašica s invaliditetom u Hrvatskoj, rođena je 1994. godine bez desne podlaktice i utvrđeno joj je 70 posto invaliditeta. "Da, rođena sam bez desne podlaktice liječničkom krivicom. Nemam posljedice, jer sam se od malih nogu naučila živjeti s tim nedostatkom", kaže ova sportašica (*in portal, 2017*). Dolazi iz Krapine u kojem je provela djetinjstvo i mladost. Završila je srednju komercijalnu školu u Krapini, a zatim je upisala Agronomski fakultet Sveučilišta u Zagrebu. U svijet sporta ušla je u osnovnoj školi i od tada se aktivno bavi nogometom. "*Nogometom sam se počela baviti u osmom razredu, upisavši se u ŽNK Pregrada. Prije dvije godine otišla sam u ŽNK Katarina Zrinski u Čakovcu. Kada sam krenula na fakultet, priključila sam se ženskoj futsal ekipi na fakultetu, zatim i Sveučilišnoj reprezentaciji i futsal ekipi Alumnus*" (*in portal, 2017*). Kao članica ŽNK Pregrada igrala je finale Hrvatskog kupa odmjerivši snage sa igračicama ŽNK Osijek. Osvojila je drugo mjesto sa svojom ekipom 2015. godine. Sa sveučilišnom reprezentacijom osvojila je 2013. drugo mjesto; kroz 2014. i 2015. godinu proglašena je najboljom igračicom i strijelcem, a 2016. osvojila je prvo mjesto. 2016.

godine sudjelovala je i na Europskim sveučilišnim igrama gdje je njezina ekipa osvojila četvrto mjesto. Igračice ekipe iz Alumnusa, zajedno s Krog, 2015. godine postale su prvakinja futsal lige, dok su 2016. i 2017. godine osvojile drugo mjesto. Martina Krog i dalje je nizala uspjehe sa svojom ekipom, Malonogometnim klubom Alumnusom te 2017. osvojila turnir Kutije šibica, najpoznatiji zimski malonogometni turnir u Hrvatskoj koji se održava u Zagrebu.

Zbog dosadašnjih sportskih uspjeha, Krog je zapažena od strane Jadranke Blagus, predsjednice Stolnoteniskog kluba invalida 'URIHO' Zagreba te dopredsjednice i suosnivačice Hrvatskog stolnoteniskog saveza osoba s invaliditetom, koja ju je pozvala da se pridruži ekipi stolnotenisača s invaliditetom kako bi sudjelovala i na državnom prvenstvu. Osim u nogometu, dobila je priliku da se dokaže i u stolnom tenisu. Pozvana je 2017. na Državno prvenstvo u stolnom tenisu za osobe s invaliditetom u Splitu u čemu su je spriječile zdravstvene poteškoće. Na osnovu dosadašnjeg životnog iskustva, osobama s invaliditetom poručila je: "Prihvatite sebe takvi kakvi jeste. Nikada ne odustajte i pronađite sport kojim se možete baviti i koji vas čini sretnim. Živite život kao svi ostali" (in portal, 2017). Ovoj sportašici nikakav problem u bavljenju sportom nije stvarao tjelesni invaliditet. Na početku bavljenja nogometom, imala je osjećaj da su suparnice „opreznije“ kad ulaze s njom u kontakt, što ju nije opterećivalo, ali je i to s vremenom nestalo. Nogomet ju čini sretnom i uživa u bavljenju ovim sportom.

Marija Matužić, poznatija pod imenom Maca Maradona, najbolja je nogometašica u povijesti Hrvatske i vjerojatno jedina nogometašica koja je zaokupila veću pozornost javnosti. Vukoje za Zg – magazin (2014) navodi kako su sportski novinari o njoj pisali kako je iznimno talentirana djevojčica i „čudo od djeteta“ već s 13 godina. To što je ona mogla s loptom, mnogima nije bilo jasno. Na terenu je bila predmet divljenja i mnogima je postala uzor.

Maca Maradona rođena je 1960. godine u Dugoj Resi. U obitelji sa šestero djece, Maca je bila najmlađa. Teško djetinjstvo obilježeno očevim alkoholizmom i nasiljem, Maca je provodila u siromaštvu i bijedi. Njezina su braća obožavala nogomet, pa ja Maca vrlo često znala zaigrati s njima. O počecima svoje nogometne karijere kaže (zg – magazin, 2014):

„Osim mene nitko od moje braće i sestara nije završio osnovnu školu. Vrlo brzo sam se zaposlila u Pamučnoj industriji Duga Resa, a igrala sam paralelno nogomet i

rukomet. Nogomet mi je išao puno bolje, to je talent koji ti podari Bog. Naš kućni prijatelj Ado Jurinjak je pitao moju mamu može li me odvesti u Zagreb u jedan nogometni klub. On je poznavao Milicu Pajić, koja se bavila nogometom. Tako sam ja s 12,5 godina došla u Nogometni klub Loto. Trener je bio Vlado Meteljko, ja sam igrala na poziciji krila. Sjećam se da sam na prvom treningu jedva čekala da mi daju loptu, a onda kad sam ju dobila, kaj sam ja njima radila! Trener je bio u šoku i tada je pitao Milicu: „Ej, pa di si ovu izrodila?“. Odmah sam na početku uzela broj 8 i taj broj još uvijek nosim na dresu.“

Nakon Lota počela je igrati za Nogometni klub Zagreb, pa za Slobodu 78. Tijekom karijere dobivala je ponude za angažmanom i iz inozemstva (zg – magazin, 2014):

„Sloboda 78. je preimenovana u ŽNK Maksimir. U reprezentaciju Jugoslavije sam ušla sa 16 godina i odmah sam igrala u prvoj postavi. Najboljom igračicom Europe sam proglašena 1978. godine i mogu se pohvaliti kako sam najtrofejnija igračica u bivšoj Jugi i u Hrvatskoj. Imala sam ponudu iz Lazija kada sam imala 14 godina, no tada sam bila premlada. Bilo je tu još puno ponuda, no odlučila sam ostati vjerna domaćim klubovima, iako je lova bila nikakva. Čak i kad je bilo neke love, nitko se nije sjetio i rekao: „Pa ajmo mi toj Maradoni dati nešto.“ Tako da kad danas gledam i žao mi je i nije mi žao. Možda da sam prihvatila inozemne ponude, možda bih danas imala svoj kamp. Ali nije sve u novcu, kada imate prijatelje, to je najvažnije.“

O nadimku Maca Maradona, po kojem je poznata u Hrvatskoj kaže (net.hr, 2012).:

„Kada sam se kao curica iz Duge Rese doselila u Zagreb i počela igrati za klub Loto, uspoređivali su me s Johanom Cruyffom i Ivicom Šurjakom. Međutim, onda se početkom 80-tih pojavio legendarni Maradona, a ja zbog svoje fizičke konstitucije, podsjećam na njega. Bila sam jako mala, a kako je on bio najbolji, počeli su mi s tribina vikati – Evo je, igra kao Maradona! I tako je ostalo do danas. A Maca, tako me zvala majka od milja, umjesto Marija. To se proširilo i na školu, na sve ljude koji su me poznavali, i tako kada se pojavio Maradona jednostavno su se ta dva nadimka spojila.“

Maca Maradona svoju karijeru gradi više od 40 godina. Započela je u ŽNK Loto, nastavila je igru za ŽNK Dinamo – Maksimir, ŽNK Agram, da bi 2014. zaigrala u redovima ŽNK Pregrada, gdje je jos i danas aktivna. U karijeri je postigla više od 1500 golova, odigrala je 14 utakmica za jugoslavensku žensku nogometnu reprezentaciju. Prvu utakmicu za Hrvatsku žensku nogometnu reprezentaciju odigrala je 28. listopada 1993.

godine u prijateljskom susretu Slovenija - Hrvatska (3:2). Posljednju utakmicu za Hrvatsku žensku nogometnu reprezentaciju odigrala je 17. lipnja 2000. godine u kvalifikacijama za EURO žene, Hrvatska - Češka (1:2). U tom razdoblju odigrala je 20 utakmica za reprezentaciju. Tijekom svoje karijere, 1986. završila je i trenerski seminar te je uz aktivno igranje trenirala jedno vrijeme ŽNK Dinamo-Maksimir. Za svoj trud i rad u nogometu, 2010. dobila je nagradu za životno djelo Zagrebačkog sportskog saveza.

Primjeri Martine Krog i Mace Maradone vrlo su zanimljiv iz sociološkog kuta gledanja. Ove su sportašice odbacile sve predrasude s kojima se susreću kao nogometašice i kao žene u hrvatskom društvu. Martina je pronašla odgovarajuću sportsku aktivnost i unatoč invaliditetu uspješno niže sportske rezultate. Istovremeno, jedina nogometašica poznata široj javnosti u hrvatskom društvu upravo je Maca Maradona. Uspoređivali su je sa mnogim nogometnim legendama kao što su Diego Maradona, Pele, Roberto Baggio. Što su oni u muškom nogometu, ona je u ženskom. Da se rodila kao muškarac sigurno bi zarađivala više i mogla živjeti od nogometa. Navedene sportašice postigle su uspjeh u ženskom nogometu, bez obzira na diskriminaciju ženskog nogometa i predrasude. Primjer su kako i žene mogu uspjeti u nogometu te „driblati“ kao i muškarci.

5.4 Ženski nogomet u ostalim zemljama

Jean Williams (2007) provodi analizu razvoja ženskog nogometa u nekoliko zemalja – SAD-u, Kini, Engleskoj i Australiji. Navodi kako su se u periodu od 1890-ih godina do sredine 1920-ih žene uključivale u nogomet kako bi zauzele odgovarajuće pozicije u socijalnoj sredini, a od kasnih 1950-ih godina u obliku borbe protiv raznih formi nejednakosti, izazivajući predrasude o nogometu kao muškoj igri, odnosno sportu.

Vrlo je očito kako su žene svoju ravnopravnost u sportovima tražile u brojnim društvima širom svijeta. Coakley (2007) navodi kako je napredak postignut u mnogim zemljama i njihova mogućnost u sportu je puno veća ali je potrebno još uložiti mnogo truda u siromašnim zemljama i među ženama s niskim prihodima u bogatim društvima.

Vrčić (2018) za *express.hr* navodi kako je ženski nogomet diljem svijeta vrlo popularan sport u kojem sudjeluje više od 30 milijuna žena, iako je njegova popularnost kod muškaraca puno veća. U nekim zemljama ženski nogomet zauzima visok položaj, dok se u znatno većem broju mnoge žene moraju još uvijek nositi s predrasudama. Tako je i u Brazilu, zemlji iz koje dolazi Marta Vieira da Silva, koja je pet puta bila proglašena najboljom nogometašicom svijeta. Dugih 38 godina, od 1941. do 1979. godine vladala je odredba kojom je ženama bilo zabranjeno treniranje nogometa uz obrazloženje kako je nogomet „nespojiv s njihovom prirodom“. Tada su nastale brojne predrasude koje žene u Brazilu prate i danas. Da Silva je upravo odrasla u takvom okruženju, u siromašnom dijelu Brazila, malom gradu Dois Riachos bez podrške obitelji, praćena predrasudama kako je nogomet „muška igra“. "Moja obitelj nije bila sretna s izborom nogometa. Nisu odobravali jer je i dalje vrijedilo mišljenje kako se žene ne bi trebale baviti nogometom", kaže da Silva (Vrčić, 2018). Počela je trenirati u nogometnom klubu s dječacima, a 1999. godine bio joj je zabranjen nastup na turniru samo zato što je djevojčica. "To me je jako frustriralo i nisam mogla razumjeti zašto je tako. Zašto je tako teško prihvatiti činjenicu da je ljudsko biće rođeno s talentom, zna kako igrati, a nogomet ju čini sretnom?", piše *express.hr* (Vrčić, 2018). Mnoge žene u Brazilu su se susrele s takvim predrasudama i zabranama, da Silva je uspjela tako da je s 18 godina otišla u Švedsku gdje je otvorila vrata svojoj nogometnoj karijeri. Nju će uvijek uspoređivati s muškarcem. Ona će biti „Pele u suknji“, ali Pele neće biti „Marta u hlačama“, rekla je Angelica Souza, s brazilskog portala koji prati ženski sport, navodi Vrčić (2018). Ženski nogomet u Brazilu daleko je od postizanja

jednakosti muškaraca i žena u tom sportu; promjene su spore, a ženska nogometna liga koja u Brazilu postoji od 2013. godine, još se uvijek bori s nedostatkom materijalnih sredstava.

U zemljama poput Sjedinjenih Američkih Država, Njemačke i Engleske, pa i Švedske, slika ženskog nogometa nešto je drugačija. Profesionalne nogometašice mogu živjeti od igranja nogometa, ali njihova zarada je još uvijek daleko manja od njihovih kolega nogometaša - „dok je u segmentu najboljih igrača sasvim uobičajeno da se godišnje zarađuje i po nekoliko milijuna eura, najboljih 25 nogometašica u Njemačkoj mjesečno zaradi u prosjeku po 4.000 eura“ (<http://www.dw.com/bs/nogometa%C5%A1ice-o-tome-mogu-samo-sanjati/a-15184059>).

Kako navodi index.hr (2015) Nogometni savez Engleske od 2009. godine pridonio je napretku ženskog nogometa uvođenjem obveznih ugovora. Obvezni ugovori mogu donijeti nogometašicama i do 49 tisuća eura zarade godišnje - "Financijska situacija je bolja otkako smo potpisale ugovore sa Savezom. Ne moramo više razmišljati o drugom poslu, fokusirane smo samo na nogomet", rekla je za BBC Eniola Aluko, engleska reprezentativka i napadačica Chelseaja (<http://www.index.hr/sport/clanak/koliko-zaraduju-nogometasice-/826912.aspx>). Navedeno se ne odnosi na sve igračice u Engleskoj. Neke zarađuju do 70 eura tjedno, što im smanjuje mogućnost da budu posvećene samo nogometu, te moraju naći još jedan posao. Nogometni savez Engleske tu nije stao i tražio je mogućnosti za daljnja poboljšanja. Kako navodi index.hr (2015) sklopio je posao u vrijednosti nekoliko milijuna funti, tako da je potpisao sponzorski ugovor s energetsom firmom koja će u četiri godine financirati kup, što sasvim sigurno poboljšava stanje mnogih ekipa koje se bore za naslov.

Za američku nogometašicu Alex Morgan index.hr (2015) navodi kako njezini godišnji prihodi iznose oko 3 milijuna dolara, ali kako više od 90 posto njezine zarade dolazi od sponzorskih ugovora. Za jednu od najboljih nogometašica u svijetu, brazilsku nogometašicu i napadačicu Martu navodi se kako je u švedskom klubu Tyresu zarađivala oko 315 tisuća eura, ali nakon njegovog stečaja, Marta potpisuje za novi klub Rosengard u kojem zarađuje osjetno manje.

Poznati španjolski nogometni klub Barcelona zajedno sa slavnim američkim košarkašem Magic Johnsonom priprema velik projekt u SAD-u. Kako navodi Medo za gol.hr (2018) radi se na projektu osnivanja ženskog nogometnog kluba u SAD-u. To bi

trebala biti Barcelonina franšiza u SAD-u, a klub bi nastupao u ženskoj profesionalnoj američkoj ligi. Barcelona širi svoj velik utjecaj po cijelom svijetu, zalaže se za otvaranje svojih nogometnih škola i surađuje s mnogim klubovima kao i poznatim osobama. Ovim projektom žele popularizirati ženski nogomet na profesionalnoj razini - u SAD-u postoji velik interes i broj djevojčica koje se rekreativno bave nogometom. Nogomet je dio školskih programa te je jednako popularan u muškom i ženskom društvu. Ono što je slučaj u cijelom svijetu, pa tako i u SAD-u, muški nogomet na profesionalnoj razini puno je ispred ženskog nogometa. Ženska profesionalna nogometna liga u SAD- u vrlo je priznata u društvu, što potvrđuje podatak da je ona druga najgledanija liga (po punim tribinama računajući sve ženske profesionalne lige američkih sportova). U sezoni 2016./2017. na utakmice je u prosjeku dolazilo 5 053 gledatelja (<https://gol.dnevnik.hr/clanak/nogomet/barcelona-i-magic-johnson-pokrecu-zenski-klub-u-sad-u-real-i-hnl-se-crvene---510888.html>).

6. ZAKLJUČAK

Žene u suvremenom društvu sudjeluju u gotovo svim sportskim aktivnostima pa tako i nogometu. Unatoč tome, žene su i dalje u sportu (i društvu) izložene muškoj dominaciji i brojnim predrasudama. Sport kao jedna od temeljnih društvenih institucija, sastavni je dio života ljudi širom svijeta. Jedan od fenomena obilježen „nejednakošću“ je i ženski sport. Biti žena znači biti izložena rodnoj neravnopravnosti koja negativno djeluje na ženu i percepciji „ženskosti“ u društvu. Gotovo je nemoguće zaobići društvenu paradigmu rodne neravnopravnosti koja je itekako živa i predstavlja važno pitanje socijalne pravde. Razlika između spola i roda je jednostavna, iako se njene suvremene interpretacije ne čine takvima. Spol se temelji na anatomske i fiziološke karakteristike, a na temelju tvrdnje da je rod društveni konstrukt definira se skup očekivanja – ponašanje, djelovanje, pravila, norme, socijalne uloge žena i muškaraca, odnos žena i muškaraca, što je često rezultat naučenih obrazaca koje je odredilo društvo. Dakle, rod je nešto rašireniji pojam, izraz i slika određenog društva.

Distinkcija roda i spola dovela je do podjele rada, podređenosti, diskriminacije, nepovoljnih položaja, predrasuda, neravnoteže, odnosno neravnopravnosti utemeljenih na biološkim obilježjima, što dovodi do rodno marginaliziranih položaja. Nejednakost žena i muškaraca ne dolazi iz bioloških razlika, već se temelji na patrijarhalnoj tradiciji. Drugim riječima, žena je pasivni akter kuće i obitelji, njezina sposobnost da rađa i odgaja dijete, pripisivanje kućanskih poslova, stavlja ju u neravnopravni društveni položaj. Takozvani, „moderni“ muškarci koji sudjeluju u kućanskim poslovima, bit će većinom ismijani od strane samih muškaraca što još uvijek predstavlja patrijarhalne korijene i tradicionalnost društva. Međutim, distinkcija roda i spola, tradicija i društvena pravila ne daju za pravo da određuju društveni položaj žena i muškaraca. Kako bi se postigla komplementarnost, nadopunjavanje između muškaraca i žena uz poštovanje dostojanstva koje proizlazi iz razlika, potrebno je dati prostor samom uzroku problema čije rješavanje pridonosi razvoju društva i sporta.

Danas više nije upitno žensko sudjelovanje u sportu, ali zamisao žene da se bavi sportskom aktivnošću ili profesionalnim sportom još uvijek se može naći u suprotnosti s patrijarhalnim vjerovanjem da te aktivnosti „nisu kompatibilne s njezinom prirodom“, odnosno tradicijom društva, stvorenim predrasudama o ženskim i muškim razlikama s obzirom na spol i sposobnost bavljenja sportom. Tako, s jedne strane diskriminacija žena i

rodna nejednakost prenosi se i na sport gdje dominiraju „muški“ sportovi. Neravnopravan tretman žena i muškaraca u sportu te društvena podjela na „muške“ i „ženske“ sportove, konstrukcija su predrasuda koje usvajamo tijekom odrastanja i slika su patrijarhalnog društva. Jedan od sportova koji se stavlja u kategoriju „muških“ sportova je nogomet. Zbog te tvrdnje nogometašice su izložene predrasudama i stereotipima, odnosno mišljenju kako nogomet nije sport za žene. Postavlja se pitanje je li „najsporednija stvar na svijetu“ rezervirana isključivo za muško, patrijarhalno društvo? Nogomet danas nije samo igra, već je i duboko ukorijenjen u modernom društvu, predstavlja oblik ponašanja ljudi, društveni je fenomen i zrcalo društvenog stanja uopće.

Gotovo je nemoguće zaobići paradigmu stigmatiziranosti žena u nogometu. Muški i ženski nogomet dva su različita svijeta. Rast i razvoj ženskog nogometa u Hrvatskoj pratimo od 20. stoljeća, no i danas se „žene u kopačkama“ moraju nositi s brojnim predrasudama. U Hrvatskoj muškarci dominiraju nogometom što je vidljivo i iz broja klubova. Istaknuti problemi – nedovoljna briga institucija, nejednaki uvjeti za treniranje, nedostatak financijskih sredstava, nedostatak sponzora, medijska zapostavljenost, opisivanje nogometašica kao „muškobanjastih“, etiketiranje, samo su neke prepreke koje usporavaju njihov razvoj, odnosno mogućnost da ženski nogomet bude ravnopravan muškom. Potrebno je aktivno uključivanje svih aktera za daljni razvoj ženskog nogometa u Hrvatskoj te rad na većoj promociji ženskog nogometa. Također, potrebno je ulaganje države u razvoj istog, motiviranje djevojčica, isticanje pozitivnih strana bavljenja ovim sportom, informiranje roditelja o dobrobiti ženskog nogometa, povećanje medijske pozornost i omogućavanje prijenosa utakmica. Jedan od ciljeva klubova mogao bi biti i osnivanje ženske nogometne ekipe, otvaranje škole nogometa za djevojčice, organiziranje različitih tribina i projekata o dobrobiti bavljenja nogometom u školama. U mnogim društvima širom svijeta žene u nogometu se bore s predrasudama i stereotipima pa tako i u Hrvatskoj. Pozitivan primjer predstavljaju ženski nogomet u SAD-u. Ženski nogomet drže na razini profesionalnog statusa te su postigli veliku popularizaciju ženskog nogometa.

U hrvatskom društvu, navedeni primjeri Martine Krog i Mace Maradone, pokazuju da žene mogu biti uporne, snažne i čvrste, mogu prevladati predrasude, te privući pozornost javnosti i na „muškom“ terenu. Navedeno ukazuje da unatoč rodnim stereotipima i društvenim preprekama, žene mogu ravnopravno sudjelovati u sportu i društvu.

Predrasude često proizlaze iz neznanja. Na kineziološkoj struci je da svojim djelovanjem utječe na smanjivanje navedenih predrasuda te da mijenjajući sport i razmišljanje njegovih aktera direktno utječe na poboljšanje međuljudskih odnosa šireg društva. Nogomet kao neka vrsta univerzalnog jezika na tom bi putu mogao imati veliki društveni značaj.

7. LITERATURA

- Bartoš A. (2012). Značaj i utjecaj elektronskih medija na popularizaciju sporta. *Media, Culture and Public Relations*, 158-166. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/87769>
- Bartoš A. (2016). Sociološko – kineziološki pristup sportskoj rekreaciji u resocijalizaciji osoba s invaliditetom. *Media, culture and public relations*, (7): 71-78. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=235852
- Bauer Čuk (2013). Sociološke dimenzije globalizacijskih trendova u sportu i sadržajima vezanim uz sport: značaj fenomena ženskog nogometnog navijaštva. *Diplomski rad. Filozofski fakultet u Zagrebu, Odsjek za sociologiju*. Dostupno na <http://darhiv.ffzg.unizg.hr/id/eprint/2220/>
- Bouillet D. (2007). Sociokulturni činitelji rodne ravnopravnosti u hrvatskim obiteljima. *Sociologija i prostor*, 174 (4): 439-459. Dostupno na <https://hrcak.srce.hr/93835>
- Bosnar K., Kovačević, M. (2012). Stav prema ženskom nogometu u ruralnoj sredini. *Zbornici radova : 22. ljetna škola*. Dostupno na https://www.hrks.hr/skole/22_ljetna_skola/108-112-Bosnar.pdf
- Coakley J. (2007). *Sports in Society: Issues and Controversies*. New York: McGraw-Hill.
- Donnelly P. (2008). Sport and Social Theory. U B. Houlihan (ur.), *Sport and Society* 11-32. SAGE Publications, London.
- Dugalić S. (2016). Značaj sporta i ponašanja sportista za formiranje stavova ljudi. *SPORT - Nauka i Praksa*, 5-22. Dostupno na https://www.researchgate.net/publication/313426375_Znacaj_sporta_i_ponasanja_sportista_za_formiranje_stavova_ljudi
- FIFA (2014). Women's football - 10 key development principles. Dostupno na <https://img.fifa.com/image/upload/iddy53ejboenexnmhhee.pdf>
- Galić B. (2002). *Moć i rod*. *Revija za sociologiju*, (3-4): 225-238. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=40903

- Galić B. (2006). Stigma ili poštovanje? Reproductivni status žena u Hrvatskoj i šire. *Revija za sociologiju*, 37 (3-4): 149-164. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=20255
- Giddens A. (2007). Sociologija. *Nakladni zavod Globu, Zagreb*.
- Gol.hr (31.08.2016). Uoči izbora udruga Naš Hajduk poslala upitnik strankama: Evo što ih zanima. Dostupno na <https://gol.dnevnik.hr/clanak/nogomet/uoci-izbora-udruga-nas-hajduk-poslala-upitnik-strankama-evo-sto-ih-zanima---448547.html>
- Haralambos, M. i Holborn, M. (2002). Sociologija: Teme i perspektive. *Zagreb: Golden marketing*
- Hasanagić J. (2012). Spol, rod, rodne uloge, spolni identitet i seksualna orijentacija. *Čitanka LGBT ljudskih prava, 2. dopunjeno izdanje, Sarajevski otvoreni centar/Fondacija Heinrich Böll, 42-46*. Dostupno na https://ba.boell.org/sites/default/files/citanka_lgbt_ljudskih_prava.pdf
- Hermann E. (03.08.2016). Žene u domaćem sportu? Može, pogotovo gole. *Voxfeminae.net*. Dostupno na <http://www.voxfeminae.net/cunterview/politika-drustvo/item/10408-zene-u-domacem-sportu-moze-pogotovo-gole>
- Hina (14.12.2016). U domaćim se medijima ženski sport daleko lošije prati. *Večernji list*. Dostupno na <https://www.vecernji.hr/sport/u-domacim-se-medijima-zenski-sport-daleko-losije-prati-1135652>
- Index.hr (23.06.2015). Koliko zarađuju nogometašice? Dostupno na <http://www.index.hr/sport/clanak/koliko-zaraduju-nogometasice-/826912.aspx>
- Klanjčić K. (17.03.2017). Moja priča: Martina Krog. *In portal*. Dostupno na <http://www.in-portal.hr/in-portal-news/in-mreza/12956/moja-prica-martina-krog>
- Maršić O. (10.10.2010.). Prva magistrica nogometa: Klubovi me odbijaju jer sam žena. *Večernji list*. Dostupno na <https://www.vecernji.hr/sport/prva-magistrica-nogometa-klubovi-me-odbijaju-jer-sam-zena-201110>
- Matković B. (2007). Analiza stavova i interesa studentica Kineziološkog fakulteta u Zagrebu o obrazovanju i ravnopravnosti spolova u sportu. *Zbornik radova - međunarodni*

- seminar "Od rezultata do karijere u sportu" , 47-52. Dostupno na [https://issuu.com/hrvatskiolimpijski odbor/docs/zene u sportu-zbornik radova](https://issuu.com/hrvatskiolimpijski odbor/docs/zene_u_sportu-zbornik_radova)
- Matić S. (23.06.2011.) Nogometašice o tome mogu samo sanjati. Dostupno na <http://www.dw.com/bs/nogometa%C5%A1ice-o-tome-mogu-samo-sanjati/a-15184059>
- Medo I. (22.03.2018). Barca i Magic zajedno za žene: Teška sramota za Real, porazni podaci za Dinamo i Rijeku. Dostupno na <https://gol.dnevnik.hr/clanak/nogomet/barcelona-i-magic-johnson-pokrecu-zenski-klub-u-sad-u-real-i-hnl-se-crvene---510888.html>
- MŠ/VLM (02.08.2013). Još 1938. igrao se u Zagrebu ženski nogomet. *Večernji list*. Dostupno na <https://www.vecernji.hr/zagreb/jos-1938-igrao-se-u-zagrebu-zenski-nogomet-593739>
- Nogometni lesikon (2008). Leksikografski zavod Miroslav Krleža. Dostupno na <http://nogomet.lzmk.hr/clanak.aspx?id=2704>
- Perasović B., Bartoluci S. (2007). Sociologija sporta u hrvatskom kontekstu. *Sociologija i prostor*, 175 (1): 105–119. Dostupno na https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=27311
- Petrović S. (04.05.2012). Izgubila sam tatu s pet godina, pregazio ga je vlak. *Net.hr*. Dostupno na <https://net.hr/sport/nogomet/macca-maradona-o-mamicu-markovicu-vatrenima/>
- Popović M. (2011). Feminizam, rod i kontruiranje rodnog identiteta. *Sociološka luča V/2*. Dostupno na <http://www.socioloskaluca.ac.me/PDF16/Popovic,%20M.,%20Feminizam,%20rod%20i%20konstituisanje%20rodnog%20identiteta.pdf>
- Prot F., Žugaj S. (2012). Latentna struktura rodnih stereotipa u sportu. *Zbornici radova : 21. ljetna škola*. Dostupno na https://www.hrks.hr/skola_21.htm
- Talleu C. (2011). Ravnopravnost spolova u športu: dostupnost športskih aktivnosti djevojčicama i ženama. *Priručnici o dobroj praksi, br. 2. Vlada RH, Ured za ravnopravnost spolova, Zagreb*.

Topić M. (2009). (Ne)ovisnost žena i posljedice tog položaja: rod, patrijarhat, odgoj. *Sociološka luča III/2*. Dostupno na

<http://www.socioloskaluca.ac.me/Drugi%20broj%202009.htm>

Vrčić A. (08.03.2018). Žene u nogometu: "Branili su mi igrati, rugali su mi se..."

Express.hr. Dostupno na <https://www.express.hr/life/zene-u-nogometu-branili-su-mi-igrati-rugali-su-mi-se-14628>

Vukoje V. (09.09.2014). Samo je jedna Maca Maradona. *Zg – magazin*. Dostupno na

<http://zg-magazin.com.hr/samo-je-jedna-maca-maradona/>

Williams J. (2007). *A Beautiful Game: International Perspectives on Women's Football*.

Oxford: Berg. Dostupno na

https://books.google.hr/books?id=r8avAwAAQBAJ&pg=PR3&dq=editions:ISBN1845206746&hl=hr&source=gbs_selected_pages&cad=2#v=onepage&q=editions%3AISBN1845206746&f=false